

Ammatillisten aineiden opettajien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän loppuraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:5

Ammatillisten aineiden opettajien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän loppuraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:5

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2010

ISBN 978-952-485-850-2 (nid.)

ISBN 978-952-485-851-9 (PDF)

ISSN 1458-8102 (Painettu)

ISSN 1797-951X (PDF)

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:5

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
12.2.2010

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)</p> <p>Puheenjohtaja: Mika Tammilehto</p> <p>Sihteerit: Arto Pekkala, Kaija Suorsa-Aarnio</p>	<p>Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>			
	<p>Toimeksiantaja Opetusministeriö</p>			
	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="866 398 1174 470"> <p>Toimielimen asettamispv 13.3.2009</p> </td> <td data-bbox="1174 398 1449 470"> <p>Dnro 12/040/2009</p> </td> </tr> </table>	<p>Toimielimen asettamispv 13.3.2009</p>	<p>Dnro 12/040/2009</p>	
<p>Toimielimen asettamispv 13.3.2009</p>	<p>Dnro 12/040/2009</p>			
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Ammatillisten aineiden opettajien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän loppuraportti (Utredning av behörighetsvillkoren för yrkeslärarnas studier och för rektorerna)</p>				
<p>Julkaisun osat Muistio + liite</p>				
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opetusministeriö asetti 1.4.2009 työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää ammatillisten opettajien opintojen sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia. Työryhmän tuli myös arvioida ammatillisten opettajien opetusta sekä terveystiedon opetusta koskevien siirtymäsäännösten jatkamistarvetta ja tehdä tarvittaessa muutosesitykset sekä arvioida tehtyjen esitysten vaikutusta ammatillisen opettajankoulutuksen opiskelijavalintaan.</p> <p>Työryhmä on käsitellyt laajasti ammatilliseen opettajuuteen, opettajien ammattitaitovaatimuksiin ja kelpoisuusvaatimuksiin kohdistuvista muutostarpeista sekä opettajan työnkuvan muutoksia. Työryhmän mukaan työelämävastaavuuden vahvistuminen ja työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentuminen, ammatillisten tutkintojen osaamisperusteiden ja joustavuuden lisääntyminen, ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden heterogeenisuuden lisääntyminen sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkon rakenteelliset muutokset vaikuttavat osaltaan opettajien osaamisvaatimuksiin ja kelpoisuusvaatimuksiin. Opettajan toimenkuvan muutokset korostavat työelämä tietouden merkitystä sekä pedagogista osaamista.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että ammatillisten aineiden opettajien kelpoisuusvaatimuksia selkeytettäisiin pohjakoulutusvaatimuksen osalta siten, että pääsääntöisesti ammatillisten opintojen opettajien pohjakoulutusvaatimuksena olisi soveltuva korkeakoulututkinto tai jos se puuttuisi, korkein opetustehtävää vastaavan alan tutkinto. Työryhmä esittää lisäksi, että pääsäännöstä poiketen tekniikan ja liikenteen alan perustutkinnoissa, metsäalan perustutkinnossa, tanssialan, sirkusalan, kotityö- ja puhdistuspalvelualan sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnossa pohjakoulutusvaatimuksena tulisi kyseeseen soveltuvan korkeakoulututkinnon ohella myös soveltuva erikoisammattitutkinto tai jos sitä ei olisi, muu opetustehtävän kannalta vahvan alakohtaisen ammattiosaamisen tuottava tutkinto tai koulutus. Näissä tapauksissa työryhmä korostaa työelämäkokemuksen merkitystä. Sosiaali- ja terveysalan opettajien osaamiseen ja kelpoisuusvaatimusten osalta työryhmän ehdottaa, että selvitystyötä jatketaan. Työryhmä teki esitykset myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavien ja valmentavien opettajien kelpoisuusvaatimuksista sekä ammatillista erityisopetusta opetusta antavien opettajien osalta siltä osin kuin on kysymys yhteisten aineiden opetuksesta.</p> <p>Ammatillisesta koulutuksesta vastaavien rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia työryhmä ehdottaa muutettavaksi siten, että rehtoreilta edellytettäisiin vastaisuudessa ylempää korkeakoulututkintoa, opettajan kelpoisuutta, riittävää työkokemusta opetusalan tehtävissä sekä riittävää opetushallinnon tuntemusta. Rehtorin tehtävään voitaisiin myös ottaa henkilö ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaisi opettajan pedagogiset opinot. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi olisi edelleen kelpoinen myös soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että ammatillisen opettajankoulutuksen ja ammatillisen erityisopettajakoulutuksen tarjontaa lisätään, jotta se vastaisi mm. eläköitymisestä seuraavaa lisääntyvää koulutustarvetta. Työryhmä esittää lisäksi, että opetusministeriö käynnistäisi keskeisten sidosryhmätahojen kanssa toimenpideohjelman ammatillisten opettajien kelpoisuustilanteen parantamiseksi, osaamisen vahvistamiseksi ja työn vetovoiman lisäämiseksi.</p>				
<p>Avainsanat ammatillinen opettajuus, opettajien ammattitaitovaatimukset, ammatillisten opettajien ja rehtoreiden kelpoisuusvaatimukset</p>				
<p>Muut tiedot</p>				
<p>Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="845 1926 1125 2004"> <p>ISSN 1458-8102 (Painettu) 1797-951X (PDF)</p> </td> <td data-bbox="1125 1926 1449 2004"> <p>ISBN 978-952-485-850-2 (nid.) 978-952-485-851-9 (PDF)</p> </td> </tr> </table>	<p>ISSN 1458-8102 (Painettu) 1797-951X (PDF)</p>	<p>ISBN 978-952-485-850-2 (nid.) 978-952-485-851-9 (PDF)</p>	
<p>ISSN 1458-8102 (Painettu) 1797-951X (PDF)</p>	<p>ISBN 978-952-485-850-2 (nid.) 978-952-485-851-9 (PDF)</p>			
<p>Kokonaissivumäärä S*</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="630 2004 845 2056"> <p>Kieli suomi</p> </td> <td data-bbox="845 2004 1125 2056"> <p>Hinta</p> </td> <td data-bbox="1125 2004 1449 2056"> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p> </td> </tr> </table>	<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>
<p>Kieli suomi</p>	<p>Hinta</p>	<p>Luottamuksellisuus julkinen</p>		
<p>Jakaja Yliopistopaino</p>	<p>Kustantaja Opetusministeriö</p>			

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
12.2.2010

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
Ordförande: Mika Tammilehto	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
Sekreterare: Arto Pekkala, Kaija Suorsa-Aarnio	Datum för tillsättande av 13.3.2009	Dnro 12/040/2009
Publikation (även den finska titeln) Utredning av behörighetsvillkoren för yrkeslärares studier och för rektorerna (Ammatillisten aineiden opettäjien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän loppuraportti)		
Publikationens delar Promemoria + bilaga		
Sammandrag		
<p>Undervisningsministeriet tillsatte en arbetsgrupp den 1 april 2009 för att utreda behörighetsvillkoren för yrkeslärares studier och för rektorerna. Arbetsgruppen skulle också bedöma undervisningen av yrkeslärare samt behovet att hålla kvar övergångsbestämmelserna om undervisning i hälsokunskap. Den skulle vid behov föreslå ändringar och bedöma resultatet av förslag till elevantagning till yrkeslärarutbildning.</p> <p>Arbetsgruppen har utförligt behandlat ändringstrycket på yrkesläraryrket och kompetens- och behörighetskraven samt de ändrade arbetsbeskrivningarna. Enligt arbetsgruppen inverkar följande faktorer på de kompetens- och behörighetskrav lärarna måste infria: allt starkare relatering till arbetslivet och allt mera studier på arbetsplatsen, breddad kompetensgrund och flexibilitet inom yrkesexamina, allt heterogenera elevsammansättning i yrkesutbildningen samt strukturförändringar i nätverket av utbildningsanordnare. Lärares befattningsbeskrivning ändras och större betydelse fästs vid arbetslivskunskaper samt pedagogiskt kunnande.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att behörighetskraven för lärare i yrkesämnen förtydligas i fråga om kravet på grundutbildning. Huvudregeln bör vara att lärarna i yrkesstudier ska ha en lämplig högskoleexamen till grund eller om den saknas den högsta examen i den bransch som undervisas. Dessutom föreslår arbetsgruppen undantag från huvudregeln för grundexamina i följande branscher: teknik och trafik, skogsbruk, dans, cirkus, hemarbete och rengöringsservice samt hotell-, restaurang och catering. Grundutbildningskravet vid sidan av en lämplig högskoleexamen vore här en lämplig specialyrkesexamen eller i avsaknad av en sådan, en stark branschkompetens genom en annan examen eller utbildning. Arbetsgruppen betonar betydelsen av arbetslivserfarenhet. I fråga om kompetens och behörighetskrav för social- och hälsovårdsbranschens lärare föreslår arbetsgruppen fortsatt utredning. Arbetsgruppen kom med förslag också om behörighetskrav för lärare inom utbildning som förbereder för grundläggande yrkesutbildning samt inom specialyrkesutbildning i gemensamma ämnen.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att behörighetskraven för de rektorer som ansvarar för yrkesutbildningen ändras så att rektorerna i fortsättningen ska ha högre högskoleexamen, lärarbehörighet, tillräcklig arbetserfarenhet av utbildningssektorn samt tillräcklig kännedom om utbildningsförvaltningen. En person kan också anställas för rektors uppgifter på villkor att han eller hon slutför de pedagogiska studierna inom tre år efter att anställningsförhållandet inletts. Behörig som ansvarig rektor i yrkesutbildningen för vuxna är fortsättningsvis också en person som avlagt en lämplig högskoleexamen.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår ökat utbud av yrkespedagogisk lärarutbildning och specialyrkeslärarutbildning för att bl.a. motsvara det ökade behovet av utbildning på grund av pensionsavgången. Arbetsgruppen föreslår dessutom att undervisningsministeriet tillsammans med de viktigaste intressegrupperna startar ett åtgärdsprogram som förbättrar yrkeslärares behörighetssituation, stärker deras kompetens och höjer arbetets attraktionskraft.</p>		
Nyckelord yrkesläraryrket, lärares kompetensgraven, behörighetsvillkoren för yrkeslärares studier och för rektorerna		
Övriga uppgifter		
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:5	ISSN 1458-8102 (Print) 1797-951X (Online)	ISBN 978-952-485-850-2 (htf.) 978-952-485-851-9 (PDF)
Sidoantal 39	Språk finska	Pris
Distribution Universitetsstryckeriet		Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetsstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet

Opetusministeriölle

Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset on määritelty vuonna 1998 annetulla opetusministeriön asetuksella (A 986/1998). Ammatillisen koulutuksen toimintakentässä on tapahtunut monenlaisia muutoksia, jotka vaikuttavat monin tavoin opetushenkilöstön osaamisvaatimuksiin ja saatavuuteen.

Opetusministeriö asetti 1.4.2009 työryhmän, jonka tehtävänä on

- 1 selvittää ammatillisten aineiden opettajien kelpoisuusvaatimusten muutostarpeet erityisesti vaadittavan tutkinnon/koulutuksen osalta sekä tehdä tarvittavat muutosesitykset
- 2 tehdä tarvittavat esitykset erilaisten ammatilliseen koulutukseen valmistavien ja valmentavien koulutusten opettajien kelpoisuusvaatimuksista
- 3 arvioida ammatillisesta koulutuksesta vastaavien rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia sekä tehdä niihin tarvittavat muutosesitykset
- 4 arvioida tekemiensä muutosesitysten vaikutukset opinto-ohjaajien ja erityisopettajien kelpoisuusvaatimuksiin sekä tehdä tarvittavat esitykset myös tältä osin
- 5 arvioida ammatillisten opettajien opetusta sekä terveystiedon opetusta koskevien siirtymäsäännösten jatkamistarvetta ja tehdä tarvittaessa muutosesitykset
- 6 arvioida tehtyjen esitysten vaikutusta ammatillisen opettajankoulutuksen opiskelijavalintaan.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin johtaja Mika Tammilehto opetusministeriöstä ja jäseniksi nimitettiin asiantuntija Mirja Hannula Elinkeinoelämän keskusliitto EK:sta, koulutuspäällikkö Markku Liljeström Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:stä, työmarkkina-asiamies Riikka-Maria Yli-Suomu Kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta, toiminnanjohtaja Johan Hakkala Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY:stä, projekti-johtaja Jukka A Laine AIKE Oy:stä, johtaja Jari Laukia Haaga-Helia AMK:sta Ammatillisesta opettajakorkeakoulusta, johtava rehtori Artti Antila Kainuun ammattiopistosta, erityisasiantuntija Inkeri Toikka Opetusalan ammattijärjestö OAJ:sta, puheenjohtaja Susanna Haapalainen Ammattiin Opiskelevat - SAKKI ry:stä, hallitusneuvos Kaija Suorsa-Aarnio, KTPO/AM, opetusneuvos Maija Innola, KTPO/KTY ja opetusneuvos Merja Leinonen, KTPO/AIK opetusministeriöstä sekä yli-insinööri Arto Pekkala Opetushallituksesta.

Työryhmän sihteereinä toimivat hallitusneuvos Kaija Suorsa-Aarnio ja yli-insinööri Arto Pekkala.

Erityisasiantuntija Inkeri Toikka Opetusalan ammattijärjestö OAJ sekä johtaja Jari Laukia Haaga-Helia AMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu ovat jättäneet muistioon eriävän mielipiteensä.

Työryhmän toimikausi oli 1.4.2009-31.10.2009. Määräaika jatkettiin 31.12.2009 saakka. Työryhmä on kokoontunut 12 kertaa.

Työryhmä jättää kunnioittavasti loppuraporttinsa opetusministeriölle toimenpiteitä varten.

Helsingissä 26.1.2010

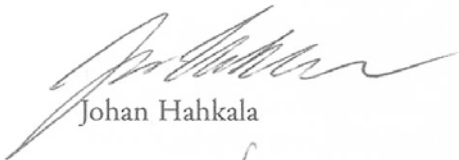
Mika Tammilehto

Artti Anttila

Susanna Haapalainen

Johan Hahkala

Mirja Hannula

Mäija Innola

Jukka A Laine

Jari Laukia

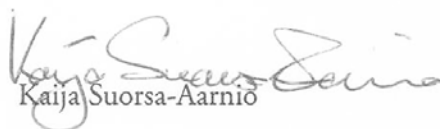
Merja Leinonen

Markku Liljeström

Arto Pekkala

Kaija Suorsa-Aarnio

Inkeri Toikka

Riikka-Maria Yli-Suomi

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Nykytilan kuvaus	9
	2.1 Voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset	9
	2.2 Ammatillisen koulutuksen opettajat	11
	2.3 Ammatillisen opettajakoulutuksen tarjonta ja opettajatarve	12
3	Ammatilliseen opettajuuteen ja kelpoisuusvaatimuksiin kohdistuvia muutostarpeita	13
	3.1 Työelämävastaavuuden vahvistaminen ja työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentuminen	13
	3.2 Ammatillisten tutkintojen osaamisperusteisuuden ja joustavuuden lisääntyminen	14
	3.3 Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden heterogeenisuuden lisääntyminen	16
	3.4 Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon rakenteelliset muutokset	17
	3.5 Ammatillisten opettajien osaamiseen ja kelpoisuuksiin kohdistuvat muutostarpeet	18
	3.5.1 Opettajan työnkuvan muuttuminen	18
	3.5.2 Alakohtaisia muutoshasteita	19
	3.5.2.1 Tekniikan ja liikenteen ala	19
	3.5.2.2 Luonnonvara- ja ympäristöala	20
	3.5.2.3 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	21
	3.5.2.4 Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	21
	3.5.2.5 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	21
	3.5.2.6 Kulttuuriala	22
4	Työryhmän ehdotukset kelpoisuusvaatimusten muuttamiseksi	23
	4.1 Pohjakoulutusta koskeviin kelpoisuusvaatimuksiin kohdistuvat muutostarpeet	24
	4.2 Ammatillisten opintojen opettajalta vaadittava työkokemus	26
	4.3 Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus	27
	4.4 Ammatilliseen perustutkintoon valmistavat ja valmentavat koulutukset	28
	4.5 Ammatillisen koulutuksen rehtorin kelpoisuus	28
	4.6 Väliaikaisesti opetusta antavan henkilön kelpoisuus	29
	4.7 Terveystiedon opettajien kelpoisuusvaatimukset	29
5	Säädösmuutosehdotukset	31
	Litteet. Eriävät mielipiteet	34

1 Johdanto

Ammatillisen koulutuksen toimintakentässä on tapahtunut monenlaisia muutoksia sen jälkeen kun voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset on säädetty. Nämä muutokset vaikuttavat monella tavoin opetustoimen henkilöstön osaamisvaatimuksiin.

Työelämässä tapahtuvien osaamisvaatimusten muuttuminen, työtehtävien ja tehtäväsiältöjen vaihtuvuuden lisääntyminen sekä työelämälähtöisyyden ja työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajeneminen sekä opiskelijoiden monimuotoistuminen asettavat jatkuvasti haasteita ammattiopetukselle. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien kiinteä yhteys alueen työelämään on opettajuuden osalta merkinnyt osallistumista työelämän kehittämiseen ja koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen kulloistenkin osaamistarpeiden mukaan. Opiskelijoiden heterogeenisuus, kansainvälisyys ja lisääntyneet vaatimukset erilaisiin joustaviin kouluttautumismuotoihin ovat myös tuoneet omia haasteitaan opettajien osaamiselle. Nämä haasteet ja muutokset edellyttävät koulutuksen ja opetuksen korkean laadun ylläpitoa sekä jatkuvaa kehittämistä. Nämä muutokset osaltaan edellyttävät, että opettajien ja rehtoreiden kelpoisuusvaatimusten toimivuutta on arvioitava.

2 Nykytilan kuvaus

2.1 Voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset

Opetushenkilöstön kelpoisuudesta annetun opetusministeriön asetuksen mukaan ammatillisten aineiden opettajan kelpoisuuden saavuttaminen edellyttää soveltuvaa korkeakoulututkintoa, käytännön työkokemusta ja pedagogisia opintoja. Kelpoisuuden tuottavan tutkinnon osalta asteikko on asetuksessa olevat siirtymäsäännökset huomioon ottaen lavea: soveltuvasta yleimmästä korkeakoulututkinnosta opisto- ja korkea-asteen tutkintoon.

Ammatillisten aineiden opettajalla voi asetuksessa olevat siirtymäsäännökset huomioon ottaen olla takanaan hyvin monenlainen tutkinto. Suomessa suoritettavien tutkintojen tavoitteet ja niiden edellyttämä osaaminen kuvataan säädöksissä ja muissa määräyksissä.

Yliopistoissa suoritettavista tutkinnoista on säädetty valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004). *Alempaan korkeakoulututkintoon* johtavan koulutuksen tulee antaa opiskelijalle tutkintoon kuuluvien pää- ja sivuaineiden tai niihin rinnastettavien kokonaisuuksien taikka koulutusohjelmaan kuuluvien opintojen perusteiden tuntemus sekä edellytykset alan kehityksen seuraamiseen; valmiudet tieteelliseen ajatteluun ja tieteellisiin työskentelytapoihin tai taiteellisen työn edellyttämät tiedolliset ja taidolliset valmiudet; edellytykset ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen; edellytykset soveltaa hankkimaansa tietoa työelämässä sekä riittävä viestintä- ja kielitaito. Koulutus perustuu tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan sekä alan ammatillisiin käytäntöihin. Alempaan korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voi kuulua perus- ja aineopintoja; kieli- ja viestintäopintoja; monitieteisiä opintokokonaisuuksia; muita opintoja; sekä asiantuntijuutta kehittävää harjoittelua. Tutkintoon sisältyy vähintään 6 ja enintään 10 opintopisteen laajuinen opinnäyte.

Ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tulee antaa opiskelijalle pääaineen tai siihen rinnastettavan kokonaisuuden hyvä tuntemus ja sivuaineiden perusteiden tuntemus taikka koulutusohjelmaan kuuluvien syventävien opintojen hyvä tuntemus; valmiudet tieteellisen tiedon ja tieteellisten menetelmien soveltamiseen tai edellytykset itsenäiseen ja vaativaan taiteelliseen työhön; valmiudet toimia työelämässä oman alansa asiantuntijana ja kehittäjänä; valmiudet tieteelliseen tai taiteelliseen jatkokoulutukseen sekä hyvä viestintä- ja kielitaito. Koulutus perustuu tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan sekä alan ammatillisiin käytäntöihin. Ylempään korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voi kuulua perus- ja aineopintoja sekä syventäviä opintoja; kieli- ja viestintäopintoja; monitieteisiä opintokokonaisuuksia; muita opintoja; sekä asiantuntijuutta syventävää

harjoittelua. Tutkintoon sisältyy vähintään 20 ja enintään 40 opintopisteen laajuinen opinnäyte.

Ammattikorkeakouluissa suoritettavista tutkinnoista on säädetty valtioneuvoston asetuksessa 352/2003. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä niiden teoreettiset perusteet asianomaisen alan asiantuntijatehtävissä toimimista varten; edellytykset asianomaisen alan kehityksen seuraamiseen ja edistämiseen; valmiudet jatkuvaan koulutukseen; riittävä viestintä- ja kielitaito; sekä asianomaisen alan kansainvälisen toiminnan edellyttämät valmiudet. Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin kuuluu perus- ja ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja, ammattitaitoa edistävää harjoittelua sekä opinnäytetyö. Perusopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alainen yleiskuva asianomaisen tehtäväalueen asemasta ja merkityksestä yhteiskunnassa, työelämässä ja kansainvälisesti, perehdyttää opiskelija asianomaisen tehtäväalueen yleisiin teoreettisiin perusteisiin ja viestintään sekä antaa hänelle sellainen suomen ja ruotsin kielen taito, joka vaaditaan korkeakoulututkintoa edellyttävään virkaan kaksikielisellä virka-alueella ja joka ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta on tarpeellinen; sekä sellainen yhden tai kahden vieraan kielen kirjallinen ja suullinen taito, joka ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta on tarpeellinen. Ammattiopintojen tavoitteena on perehdyttää opiskelija asianomaisen ammatillisen tehtäväalueen keskeisiin ongelmakokonaisuuksiin ja sovellutuksiin sekä niiden tieteellisiin tai taiteellisiin perusteisiin siten, että opiskelija valmistuttuaan kykenee itsenäisesti työskentelemään tehtäväalueen asiantuntijatehtävissä ja yrittäjänä sekä osallistumaan työyhteisön kehittämiseen. Harjoittelun tavoitteena on perehdyttää opiskelija ohjatusti erityisesti ammattiopintojen kannalta keskeisiin käytännön työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnot edellyttävät alan työkokemusta amk-tutkinnon jälkeen vähintään 3 vuotta. Ylemmän amk-tutkinnon opiskelijat toimivat opiskelunsa ohessa alansa työelämässä ja soveltavat siten omassa opiskelussaan saatavaa tietoa samanaikaisesti.

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot asianomaiselta alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten; syvälinen kuva asianomaisesta alasta, asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmius asianomaisen alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn; valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen; työelämässä vaadittava hyvä viestintä- ja kielitaito; sekä kansainvälisen vuorovaikutuksen ja ammatillisen toiminnan edellyttämät valmiudet. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin kuuluu syventäviä ammattiopintoja; vapaasti valittavia opintoja sekä opinnäytetyö. Syventävien ammattiopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle mahdollisuus syventää teorian soveltamista käytäntöön, analyttisiä taitoja, projektin johtamisen sekä tutkimus- ja kehitystyöhön osallistumisen taitoja ja sosiaalisia taitoja. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa kykyä soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen sekä valmiutta itsenäiseen vaativaan asiantuntijatyöhön.

Tutkinnon ja työkokemuksen soveltavuudesta päättää koulutuksen järjestäjä. Kaupan ja hallinnon alan sekä sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksessa kelpoisuusvaatimuksena on

soveltuva ylempi korkeakoulututkinto tai jollei soveltuva ylemmää korkeakoulututkintoa ole soveltuva ammattikorkeakoulututkinto. Viestintä- ja kuvataidealan sekä teatteri- ja tanssialan koulutuksessa opettajaksi on kelpoinen myös henkilö, jolla on vähintään kolmen vuoden soveltuvat opinnot kotimaisessa tai ulkomaisessa alan oppilaitoksessa sekä alalla saavutettu taiteellinen tai muu ammatillinen ansioituneisuus. Opetusministeriö voi lisäksi erityisistä syistä myöntää erivapauden rehtorin ja opettajan kelpoisuusvaatimuksesta.

Erilaisten ammatilliseen koulutukseen valmistavien koulutusten (vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus sekä ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus) osalta ei ole säädetty erillisiä kelpoisuusvaatimuksia. Valmistavat koulutukset ovat osa ammatillista peruskoulutusta. Opettajien kelpoisuusvaatimukset määräytyvät näin ollen opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen perusteella. Valmistavien koulutusten opettajilla tulee olla joko yhteisten aineiden tai ammatillisten aineiden opettajan kelpoisuus, vammaisten valmentava ja kuntouttavan koulutuksen opettajilla myös erityisopettajan kelpoisuus.

Rehtoriksi on kelpoinen henkilö, jolla on ylempi korkeakoulututkinto tai soveltuva ammattikorkeakoulututkinto, asianomaisen koulumuodon opettajan kelpoisuus, riittävä työkokemus opettajan tehtävistä sekä opetushallinnon tutkinto, opetushallinnon opinnot taikka muulla tavalla hankittu riittävä opetushallinnon tuntemus.

2.2 Ammatillisen koulutuksen opettajat

Kevätlukukaudella 2008 ammatillisessa koulutuksessa työskenteli yhteensä noin 14 700 opettajaa, joista ensisijaisesti yhteisten opintojen opettajia noin 2 900 ja ammatillisten opintojen opettajia 11 700. Ammatillisen koulutuksen opettajista 72 % oli muodollisesti kelpoisia hoitamaansa tehtävään. Suurimpien koulutusalojen, sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan opettajista (2 044) 81,8 %, tekniikan ja liikenteen alan opettajista (41 31) 66,3 % sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan opettajista (1 477) 86,7 % oli kelpoisia hoitamiinsa tehtäviin. Suomenkielisistä yhteisten aineiden opettajista 76 prosenttia (ruotsinkielisistä 76 prosenttia) ja ammatillisten aineiden opettajista 72 prosenttia (ruotsinkielisistä 59 prosenttia) oli kelpoisia hoitamaansa tehtävään. Kelpoisuuden puuttumisen syynä oli ennen kaikkea opettajalta vaadittavien pedagogisten opintojen puuttuminen, 78 prosenttia (3 207), tehtävään vaadittava tutkinto tai oppimäärä puuttui 1 827 opettajalta.

Opettajatiedonkeruun 2008 perusteella kelpoisuustilanne on heikko pää- ja sivutoimisilla tuntiopettajilla. Ammatillisen koulutuksen päätoimisista tuntiopettajista lähes puolella ei ole muodollista kelpoisuutta tehtäväänsä. Kelpoisuustilanne vaihtelee paljon koulutusalan mukaan. Kelpoisten opettajien osuus on lähes 90 prosenttia matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla sekä 82 prosenttia sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla kun taas luonnontieteiden alalla 43 prosenttia opettajista on muodollisesti kelpoisia.

Ammatillisten opintojen opettajista yli puolet toimi tekniikan ja liikenteen alalla sekä sosiaali-, terveys-, ja liikunta-alalla. Tekniikan ja liikenteen alalla yli puolet (54 %) opettajista oli vähintään 50 vuotta tai yli. Kaikista ammatillisten aineiden opettajista lähes puolet (48 %) on vähintään 50 vuotta tai yli. Opettajien ikärakenne on haasteellinen myös muilla aloilla.

2.3 Ammatillisen opettajakoulutuksen tarjonta ja opettajatarve

Ammatillista opettajakoulutusta lisättiin 2000-luvun alussa lähes 500 aloituspaikalla. Toteutettu laajennus pohjautui arvioihin siitä, että ammatillisten opettajien tarpeen on katsottu olevan suurimmillaan 2010-luvulla, koska ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvien ikäluokat ovat suuria ja samanaikaisesti eläkkeelle on jäämässä runsaasti ammatillisia opettajia. Opettajatarvetta katsottiin lisäävän myös se, että ammatilliset perustutkinnot oli uudistettu kolmivuotisiksi ja opintoihin sisällytettiin työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näytöt. Ammatillisen opettajakoulutuksen laajennuksilla vahvistettiin kolmea pienintä opettajakorkeakoulua. Myös ammatillista erityisopettaja- ja opinto-ohjaajakoulutusta on laajennettu lisäaloituspaikoilla. Opettajatarpeiden ennakoitihankkeiden tuloksia on hyödynnetty opiskelijavalinnassa siten, että ammatilliset opettajakorkeakoulut ovat valinneet opiskelijoita eniten niille koulutus- ja opintoaloille, joilla on suurin opettajatarve. Ammatillisen opettajan- ja erityisopettajankoulutuksen laajennuksia on lisäksi toteutettu ESR-varoin mm. osana valtakunnallisia ammatillisen koulutuksen kehittämishankkeita (KOKEVA, TUKEVA, DaKo).

Ammatillisen opettajakoulutuksen laajennuksista huolimatta ammatillisten opettajien kelpoisuustilanteen parantamiseksi tarvitaan edelleen myös muita toimenpiteitä mm. soveltuvan pohjakoulutuksen hankkimiseksi. Erityisesti ruotsinkielisten ammatillisten opettajien kelpoisuustilannetta tulee parantaa.

Pätevien ammatillisten opettajien saatavuuteen vaikuttavat määrällisesti riittävän ammatillisen opettajakoulutuksen lisäksi myös opettajille asetetut kelpoisuusvaatimukset sekä ammattitaitoisen työvoiman kysyntä opetustehtävien ulkopuolella. Ammatilliseen opettajakoulutukseen voidaan lain mukaan ottaa henkilö, jolla on sellainen koulutus ja työkokemus, joka vaaditaan ammattikorkeakoulun tai ammatillisen oppilaitoksen virkaan. Lähes puolelta kelpoisuutta vailla olevalta ammatillisen koulutuksen tuntiopettajalta puuttuu ammatillisen opettajakoulutuksen pääsyvaatimuksena oleva tutkinto tai työkokemus. Täten yksistään lisäämällä opettajien pedagogista koulutusta ei voida ratkaista opettajien kelpoisuustilannetta.

Ammatillisen koulutuksen opettajatarve tulee lähivuosina edelleen lisääntymään. Opettajatarpeet painottuvat kelpoisuustilanteen ja opettajien ikärakenteen vuoksi etenkin tekniikan ja liikenteen koulutusosalalle. Myös erityisopettajien ja ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajatarve tulee kasvamaan. Sopimuskaudella 2010–2012 ammattikorkeakoulujen ohjausta on muutettu siten, että aloituspaikkojen sijaan on sovittu tutkintotavoitteista. Sopimuskaudella tavoitteena on, että vuosittain 1 515 henkilöä suorittaa opettajankoulutusopinnot.

3 Ammatilliseen opettajuuteen ja kelpoisuusvaatimukseen kohdistuvia muutostarpeita

Seuraavassa kuvataan joitain keskeisistä ammatillisen koulutuksen ja sen tehtäväkentän muutoksista, jotka vaikuttavat osaltaan opettajien osaamisvaatimukseen ja kelpoisuusvaatimukseen.

3.1 Työelämävastaavuuden vahvistaminen ja työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentuminen

Ammatillisen koulutuksen yksi keskeinen kehittämisprioriteetti on ollut koulutuksen työelämälähtöisyyden vahvistaminen. Perustan ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen vaikuttavuudelle ja laadulle luovat toimivat ja monipuoliset työelämäyhteydet ja tavoitteellisen opiskelun kytkeminen aitoihin työympäristöihin. Ne luovat perustan kehittää koulutuksen järjestämismuotoja, opetusjärjestelyitä ja oppimisympäristöjä (oppilaitosmuotoinen koulutus, oppisopimuskoulutus, työssäoppiminen) sellaisiksi, että ne ottavat tehokkaasti ja joustavasti huomioon erilaisten opiskelijoiden sekä elinkeino- ja työelämän osaamisen kehittämistarpeet (mm. eri-ikäiset opiskelijat, erilaisen osaamistason omaavat opiskelijat) ja kytkevät oppimisen kiinteäksi osaksi elinkeino- ja muun työelämän työympäristöjä.

Työpaikalla tapahtuva opiskelu on osa ammatillista perus- ja lisäkoulutusta. Ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppiminen perustuu ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja se on opetussuunnitelman perusteisiin pohjautuvaa työpaikalla tapahtuvaa tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua. Tavoitteena on, että opiskelija oppii työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä osan tutkintoon kuuluvasta ammattitaidosta sekä muita työelämän kannalta tärkeitä valmiuksia.

Koulutuksen järjestäjä vastaa työssäoppimisen toteuttamisesta. Koulutuksen järjestäjä vastaa työssäoppimisen laadusta, opettajien kouluttamisesta ja työelämäosaamisesta, työpaikkaohjaajien kouluttamisesta sekä yhteistyöstä työpaikkojen kanssa. Opettajan tehtävänä on suunnitella ja toteuttaa työssäoppimisjaksot ja niihin sisältyvät ammattiosaamisen näytöt yhteistyössä työpaikkaohjaajien ja opiskelijan kanssa, etsiä opiskelijan taitojen ja osaamisen kannalta soveltuvat työssäoppimispaikat, sopia työpaikoilla opiskelijoiden tulon kannalta vaadittavista käytännön toimenpiteistä (ruokailu, työvaatetus, vakuutus, liikuminen jne.), tehdä vaadittavat sopimukset, sopia jokaisen oppijan työpaikkaohjaajan kanssa tapaamisista ja opiskelijan ohjauksesta, tehdä yhteistyössä opiskelijan ja työpaikka-

ohjaajan kanssa suunnitelma työpaikalla tapahtuvasta opintojaksosta ja sen sijoittumisesta opiskelijan HOPSiin. Työnantajan tehtävänä on mm. nimetä vastuullinen työpaikkaohjaaja ja huolehtia työturvallisuudesta. Koulutuksen järjestäjän tulee kouluttaa ja perehdyttää työpaikkaohjaajat opiskelijoiden ohjaamiseen.

Ammatillista perus- ja lisäkoulutusta voidaan suorittaa myös oppisopimuskoulutuksena. Oppisopimuskoulutus perustuu määräaikaiseen työsuhteeseen ja se toteutetaan valtaosin työpaikoilla käytännön työtehtävien yhteydessä. Ammatilliseen perustutkintoon tähtäävä oppisopimuskoulutus voi olla joko opetussuunnitelman perusteiden mukaista koulutusta tai näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittamiseen tähtäävä oppisopimuskoulutus on aina näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta.

Työpaikalla tapahtuva opiskelu, ammattiosaamisen näytöt ja näyttötutkinnot ovat muuttaneet olennaisesti oppimis- ja opetuskulttuuria. Ne ovat parantaneet ammatillisen koulutuksen kilpailukykyä ja koulutuksen työelämälähtöisyyttä, lisännyt eri tahojen välistä vuoropuhelua ja opettajien työelämäkontakteja, parantanut opettajien ammatillista osaamista, vahvistanut ammatillisen koulutuksen vetovoimaa ja edellytyksiä turvata laadullisesti ja määrällisesti riittävän työvoiman saaminen työelämään, vahvistanut opiskelijoiden tietämystä työn todellisesta luonteesta ja helpottanut työllistymistä. Myös erityisopetuksen tunnettavuus on työelämässä parantunut.

Työpaikalla tapahtuvaa opiskelua ei tule nähdä suppeasti pelkästään työssäoppimisjaksojen ohjaamisena. Opettajien odotetaan perehtyvän työpaikkoihin oppimisympäristöinä sekä työelämän muutoksiin, osaamisvaatimuksiin ja yrityskulttuuriin. Opettajien tulisi tuntea työpaikkojen tarpeet opetuksen ja työssäoppimisen suunnittelun lähtökohtana. Yhteistyö vaatii joustavuutta ja kykyä sopeutua muutostilanteissa sekä tiimityötaitoja. Laadukkaan työpaikalla tapahtuvan opiskelun toteuttaminen edellyttää opettajilta ja työpaikkaohjaajilta yhteistyötä ja hyvää ammattitaitoa. Opettajilla tulee on olla mahdollisuus säännöllisesti tutustua opetettavan alan työpaikkoihin, mikä varmistaa opetuksen työelämälähtöisyyttä.

Vuoden 2006 alusta voimaan tulleella lailla (1013/2005) muutettiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettua lakia (631/1998) siten, että ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämislupaan on mahdollista sisällyttää erityinen työelämän kehittämis- ja palvelutehtävä. Lain 1 §:n 6 momentissa työelämän kehittämis- ja palvelutoiminta määritellään yrityksille ja julkisyhteisöille, erityisesti pienyrityksille, tarjottaviksi osaamisen kehittämispalveluiksi. Tämä on lisännyt oleellisesti yhteistyötä pienyritysten kanssa. Opettajalta edellytetään hyvää yhteistyökykyä yritysten edustajien kanssa sekä yritysten toimintalogiikan tuntemusta.

3.2 Ammatillisten tutkintojen osaamisperusteisuuden ja joustavuuden lisääntyminen

Ammatillisilla tutkinnoilla on tärkeä tehtävä elinkeino- ja muun työelämän taloudellisen kilpailukykyyn, tuottavuuden ja innovaatiokapasiteetin vahvistamisessa sekä yhteiskunnan hyvinvoinnin ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisäämisessä. Ammatillisten tutkintojen tehtävänä on antaa tutkinnon suorittaneille työelämän edellyttämää ammattiosaamista, joka mahdollistaa nopean työelämään siirtymisen sekä siellä ammattitaitoisena työntekijänä toimimisen. Lisäksi tutkintojen tehtävänä on sekä tukea ammatillista liikkuvuutta ja osaamisen jatkuvaa kehittämistä antamalla valmiuksia elinikäiseen oppimiseen sekä ammattiosaamisen jatkuvaan kehittämiseen, päivittämiseen ja uudistamiseen.

Ammatillinen tutkintojärjestelmä muodostuu kolmesta peruselementistä: ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista ja erikoisammattitutkinnoista. Ne muodostavat

pääsääntöisesti osaamisvaatimustensa suhteen jatkumon eri ammattialoilla. Ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomina näyttötutkintoina voi suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja.

Ammatilliset perustutkinnot toimivat ensisijaisina työmarkkinoille, toimialalle tai ammattiin tulotutkintoina. Niiden tehtävänä on tuottaa työelämään siirtymisen edellyttämä laaja-alainen ammattitaito ja alakohtaisesti eriytynyt ammattipätevyys sekä valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatko-opintoihin. Lisäksi ammatillisia perustutkintoja ja niiden osia hyödynnetään ammatinvaihtotilanteissa. Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteeseen kuuluu 52 ammatillista perustutkintoa, ja niissä on 120 erilaista koulutusohjelmaa/osaa. Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa sekä opetussuunnitelmaperusteisena että ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomana näyttötutkintona. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat näyttötutkintoja. Ammatillisen aikuiskoulutuksen tutkintorakenteessa on 184 ammattitutkintoa ja 125 erikoisammattitutkintoa. Ammattitutkinnossa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito. Erikoisammattitutkinnossa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallinta.

Näyttötutkinto on erityisesti aikuisille suunniteltu joustava tutkinnon suorittamistapa. Näyttötutkinnoissa ammattitaito osoitetaan työelämässä riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta. Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla tutkinnon perusteissa edellytetty ammattitaito ensisijaisesti aidoissa työelämän tuotanto- ja palvelutilanteissa. Näyttötutkinnon suorittaja osallistuu usein valmistavaan koulutukseen, jonka avulla hankitaan tarvittavaa ammattitaitoa. Henkilö, jolla on jo riittävä ammattitaito voi suorittaa näyttötutkinnon tai sen osan osallistumatta koulutukseen. Tutkinto suoritetaan yleensä tutkinnon osa kerrallaan. Tutkintosuoritus voi olla tietynä ajankohtana tapahtuva tai prosessinomainen, pidemmälle aikavälille ajoittuva suoritus. Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä päättää koulutuksen järjestäjä tutkintojen perusteiden mukaisesti.

Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen toteuttaminen vaatii opettajalta erityisesti osaamista opetuksen henkilökohtaistamisen ja sisällön eriytyneisyyden suhteen. Varsinkin erikoisammattitutkinnoissa edellytetään ammatin syvällistä osaamista siihen liittyvine johtamistaitoineen.

Valtioneuvosto on vuosille 2007–2012 vahvistetussa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassaan tehnyt seuraavat ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevat linjaukset: Kehittämissuunnitelman mukaan ammatillisesti suuntautuneen peruskoulutuksen tulee perusammattitaidon lisäksi tarjota opiskelijalle niin laaja osaaminen, että se mahdollistaa työskentelyn vaihtelevissa työtehtävissä, on siirrettävissä työpaikasta toiseen, ja että se tarjoaa pohjan opiskelulle myöhemmällä iällä. Vastaavasti aikuiskoulutuksen tulee joustavasti tarjota opiskelumahdollisuuksia työelämässä olevien osaamistason nostoon sekä muutostilanteisiin toimenkuvan muuttuessa ja mahdollisuuksia alan ja ammatin vaihtoon.

Kehittämissuunnitelman linjausten mukaisesti toisen asteen ammatillista tutkintorakennetta kehitetään siten, että tutkintojen avulla tuetaan joustavasti ja tehokkaasti työmarkkinoille siirtymisen ja ammatissa toimimisen edellyttämän ammattitaidon saavuttamista sekä edistetään työikäisen aikuisväestön ammattitaidon uusintamista, ammatissa kehittymistä ja ammatinvaihtoa. Tämä edellyttää, että ammatillista tutkintojärjestelmää kehitetään kokonaisuutena työelämän ja yksilöiden osaamistarpeiden näkökulmasta siten, että ammatilliset tutkinnot perustuvat osaamiseen ja työelämän toimintakokonaisuuksiin. Ammatillisten tutkintojen perusteita kehitettäessä tarkastellaan kaikkia tietyn koulutus-/ammattialan tutkintoja kokonaisuutena, jotta ne vastaavat alakohtaisiin osaamistarpeisiin tehokkaasti ja johdonmukaisesti.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaisesti ammatillisten perustutkintojen työelämävastaavuutta vahvistetaan kehittämällä niitä siten, että ne tuottavat työelämän edellyttämän alakohtaisen ammattipätevyyden sekä laaja-alaisia ammatillisia valmiuksia ja jatko-opiskeluvälmiuksia. Ammatilliset perustutkinnot toimivat ensisijaisina työmarkkinoille, toimialalle tai ammattiin tulotutkintoina, joiden tehtävänä on tuottaa työelämään siirtymisen edellyttämä ammattitaito ja pätevyys. Ne soveltuvat erityisesti työelämään siirtyvien ohella myös ammattia vaihtaville.

Opetushallitus on uudistamassa vuoteen 2010 mennessä ammatillisten perustutkintojen perusteita. Uudistetut perusteet otetaan käyttöön vuosina 2008–2010. Tutkintojen työelämävastaavuutta ja yrittäjyyttä vahvistetaan. Uusissa perusteissa korostuu työelämälähtöisyys. Tutkinnon osat määritellään työelämän toimintakokonaisuuksina ja ammattitaitovaatimukset tekemisenä ja työelämässä vaadittavana osaamisena.

Tutkintojen osaamisperusteisuuden ja joustavuuden vahvistaminen tarjoaa nykyistä laajemmin mahdollisuuksia vastata työelämän eri alojen osaamisvaatimuksiin. Laajat ja modulaariset tutkinnot asettavat myös haasteita ammatillisten opettajien osaamiselle, jotta tutkinnon perusteissa määritellyt osaamisvaatimukset voidaan saavuttaa. Tämä voi tarkoittaa yhtäältä erikoistumista tietyille ammattialalle, toisaalta työelämän toimintakokonaisuuksien laaja-alaista hallintaa, jossa yhdistyy niin ammattiteoreettinen kuin käytännöllinenkin osaaminen.

3.3 Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden heterogeenisuuden lisääntyminen

Ammatillisen koulutuksen kasvanut vetovoima asettaa lisääntyviä haasteita koulutuksen kehittämiseksi. Ammatilliset opiskelijat ovat taustaltaan monikulttuurisempia ja heidän oppimisvalmiuksissaan ja opintomenestyksessään on aikaisempaa suurempia eroja. Opiskelijoiden joukossa on enenevässä määrin työelämässä jo olevia ammatillisia huippuosaajia sekä lukion tai jonkin muun aiemman koulutuksen suorittaneita. Näiden ohella ammatillisessa koulutuksessa on myös aikaisempaa enemmän erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita, myös vaikeimmin vammaisia, maahanmuuttajia, vähäisen tai vanhentuneen koulutusohjelman omaavia aikuisia, pitkäaikaistyöttömiä, sekä syrjäytymisvaarassa olevia. Koulutuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta henkilöiden yksilölliset valmiudet, ominaisuudet, suuntautuminen ja motivaatio sekä aikaisemmin hankittu osaaminen ovat esimerkiksi henkilön ikää merkittävämpiä tekijöitä koulutusprosessin suunnittelun ja toteuttamisen kannalta.

Opiskelijajoukon moninaistumisen myötä tarve aikaisempaa yksilöllisempien koulutusratkaisujen ja koulutuspolkujen tarjoamiselle kasvaa. Uudistuvien ammatillisten perustutkintojen mukanaan tuomaa lisääntyvää joustavuutta on tarve hyödyntää paitsi työelämän osaamistarpeisiin vastaamisen myös opiskelijoiden erilaisten lähtökohtien, tavoitteiden ja valintojen vuoksi. Koko ikäluokalle pitää pystyä tarjoamaan ammatillinen perusosaaminen yksilöllisten koulutuspolkujen avulla. Työmarkkinoille siirtyvillä tulee lisäksi olla aikaisempaa vahvempi ammatillinen perusosaaminen ja sitä tulee voida kehittää, uudistaa ja syventää läpi työuran. Ammattiosaamista on myös oltava mahdollisuus suunnata uudelleen työtehtävien muuttuessa.

Tulevaisuudessa työelämään siirtyminen ja siellä kehittyminen edellyttää todennäköisesti aikaisempaa monipuolisempia tapoja yhdistää koulutus ja työ. Lisäksi yhä suuremmalla osalla opiskelijoista on jo aikaisempien opintojen, työelämän, harrastusten kautta tai muutoin hankittua osaamista, joka tulee tunnustaa. Monimuotoistuvan opiskelijajoukon tukeminen tavoit-

teellisissä opinnoissa korostaa opettajien ammattipedagogisen osaamisen ohella oppimisprosessin suunnitteluun ja ohjaamiseen kytkeytyvän pedagogisen osaamisen merkitystä.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat opiskelijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Tämä korostaa opettajien pedagogisen osaamisen merkitystä alakohtaisen ammattitaidon hallinnan ohella. Vastuu pedagogisten opintojen kehittämisestä yhteiskunnan muutosten mukana on ammatillisilla opettajakorkeakouluilla.

3.4 Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon rakenteelliset muutokset

Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkko on muuttunut viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana merkittävästi. Koulutuksen järjestäjien määrä on vähentynyt ja koko kasvanut, minkä myötä tehtäväkenttä on monilta osin laajentunut ja monipuolistunut. Suurten ja monialaisten järjestäjien ohella järjestäjäkentässä on monia pitkälle erikoistuneita ja pieniä koulutuksen järjestäjiä.

Ammatillisen koulutuksen rakenteellista kehittämistä toteutetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamisen vauhdittamishankkeen puitteissa. Vauhdittamishankkeella ja sen taustalla olevalla ammattiopistostrategialla pyritään riittävän vahvan rakenteellisen ja taloudellisen perustan muodostamiseen ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi alueilla ja eri alojen koulutuksessa sekä koulutuksen vaikuttavuuden ja tehokkuuden lisäämiseen. Keskeisinä strategian tavoitteina ovat työvoiman saatavuuden turvaaminen, koulutuspalvelujen työelämävastaavuuden ja asiakassuuntautuneisuuden parantaminen, elinikäisen oppimisen ja yksilöllisten opintopolkujen edellytysten vahvistaminen sekä koulutuksen saavutettavuuden turvaaminen maan eri osissa ja molempien kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen.

Ammattiopistostrategian tavoitteisiin pyritään muodostamalla alueellisia tai muutoin vahvoja ammattiopistoja, jotka käsittävät koulutuksen järjestäjän kaikki koulutustoiminnot ja opetusyksiköt: muun muassa oppilaitosmuotoisena ja oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen sekä täydennyskoulutuksen. Pitkälle erikoistuneiden koulutuksen järjestäjien toiminta turvataan, jolloin alueilla voi lisäksi toimia opiskelijamäärältään pienempiä tai koulutustarjonnaltaan suppeampia koulutuksen järjestäjiä, joilla on vahvat työelämäyhteydet ja jotka ovat oman alansa aktiivisia kehittäjiä.

Suurten ja monialaisten järjestäjäorganisaatioiden lisääntyessä järjestäjien toimintakenttä laajenee ja monipuolistuu. Ammattiopistojen tulee vastata oman toiminta-alueensa työ- ja elinkeinoelämän eri toimialojen osaamistarpeisiin. Myös asiakaskunta on laajempi kattaen periaatteessa koko työikäisen väestön. Laaja ja monipuolinen tehtäväkenttä edellyttää koulutuksen järjestäjiltä monipuolista ja työelämän kannalta relevanttia osaamista sekä vahvaa elinikäisen oppimisen asiantuntemusta. Ammattiopistoilla on myös laaja vastuu koko ikäluokan koulutustavoitteen saavuttamisesta sekä tärkeä rooli työelämän kehittämisessä ja alueellisen innovaatiojärjestelmän toimijana.

Ammatillisen koulutuksen organisointi ammattiopistoiksi antaa koulutuksen järjestäjille laajemman taloudellisen toimintaperustan ja siten paremmat mahdollisuudet kohdentaa voimavaroja joustavasti ja kustannustehokkaasti. Ammattiopistoilla on laajemman koulutustehtävänsä puitteissa suurempi liikkumavara vastata joustavasti muuttuviin koulutustarpeisiin alueilla. Ammattiopistoiksi organisoituessaan koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus parantaa palvelukykyään ja lisätä toimintansa tuloksellisuutta ja tehokkuutta.

Ammattiopistostrategian tavoitteena on, että ammatilliset koulutuspalvelut ja ammattiopistot hahmottuvat nuorille ja aikuisille, työssä oleville, työttömille sekä yrityksille ja

muulle elinkeino- ja työelämälle aikaisempaa selkeämpänä kokonaisuutena ja toimijana koulutuskentässä. Ammattiopistoista tulee ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ohella entistä merkittävämpiä alueellisia toimijoita.

Ammattiopistostrategia ja lisääntyvä työelämäyhteistyö asettaa uusia haasteita ammatillisen koulutuksen järjestämiselle ja johtamiselle. Johtamisessa tulee huolehtia mm. verkostotyön kehittämisestä, opettajien keskinäisen yhteistyön lisäämisestä sekä työpaikkaohjaajien kouluttamisesta.

3.5 Ammatillisten opettajien osaamiseen ja kelpoisuuksiin kohdistuvat muutostarpeet

Työryhmän työn kuluessa on käyty läpi opettajan toimenkuvaan heijastuvia muutoksia sekä opetusministeriön tietoon tulleita tilanteita, joissa voimassa olevat kelpoisuusvaatimukset ovat osoittautuneet ongelmalliseksi opetustehtävissä edellytettävän ammattitaidon sekä osaavan opetushenkilöstön rekrytoinnin kannalta. Nämä ovat liittyneet pääsääntöisesti tekniikan ja liikenteen alalle, mutta myös luonnonvara-alalle, tanssialalle sekä sirkuslalle. Lisäksi työryhmässä on nostettu esiin muiden alojen kelpoisuusvaatimuksiin liittyviä kysymyksiä mm. majoitus-, ravitsemis- ja talousalaan ja sosiaali- ja terveysalaan liittyen.

Seuraavassa käydään lyhyesti läpi keskeisiä työryhmän työskentelyn aikana esiin tulleita opettajan työnkuvaan liittyviä sekä alakohtaisia muutostarpeita.

3.5.1 Opettajan työnkuvan muuttuminen

Ammatillisen koulutuksen tehtäväkenttä on laaja. Ammatillisessa koulutuksessa on monenlaisia opetustehtäviä, joissa ammattiteoreettisen osaamisen, käytännöllisen osaamisen tai muun erityisosaamisen sekä kasvatustyön vaatimusten keskinäiset suhteet painottuvat eri tavoin alan osaamisvaatimusten ja kulloistenkin opiskelijoiden mukaisesti. Edellä kuvatut muutosprosessit osaltaan muuttavat opettajien työnkuvaa. Opettajan osaamista tulee lähestyä ammatilliselle koulutukselle asetettujen tavoitteiden, yhteiskunnan ja työelämän muutoksen, tutkinnon perusteiden ja oppimiseen liittyvien käsitysten muuttumisen valossa.

Opettajan tulee olla oman alansa asiantuntija. Ammattitaidon kohdalla työn teknisen osaamisen merkitys säilyy. Opettaja on oppilaitoksessa oman alansa asiantuntijuuden lisäksi myös pedagoginen osaaja. Alakohtaisen ammattisubstanssin ja pedagogisen osaamisen rinnalle nousee useita merkittäviä osaamisalueita. Palvelualojen merkitys kokonaisuudessaan kasvaa Suomen elinkeinoelämässä. Myös teknillisillä aloilla asiakaspalvelu, asiakaslähtöinen toiminta ja myyntiosaaminen lisääntyvät. Eettinen osaaminen, luonnon arvojen ja kulttuuriarvojen ja perinteiden kunnioittaminen korostuvat kaikissa ammateissa. Opettajien ja muun henkilökunnan on mietittävä näiden arvojen näkymistä koulutuksessa.

Ammattitaitovaatimusten muutoksiin ja laaja-alaistumiseen vastaaminen edellyttävät yhä useammin niin opettajien välistä kuin opettajien ja työelämän kanssa tehtävää yhteistyötä. Opiskeluprosessien suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää opettajakeskeisen toimintatavan sijasta oppijälähtöistä ja tiimimäistä toimintaa, jossa opetushenkilöstön osaamista yhdistellään työelämän ja opiskelijoiden tarpeiden mukaisesti. Opettajan työssä on siirrytty yksin tekemisestä yhteisölliseen tekemiseen. Monissa käytännön kehittämis- ja opetuskokonaisuuksissa onkin siirrytty opettajatiimien käyttöön, joiden avulla monipuolinen osaaminen voidaan turvata. Tämä korostaa laaja-alaisen työelämätietämyksen ja

yhteistyötaitojen merkitystä opetustyössä. Opettajilla tulee olla kyky arvioida omaa toimintaansa ja tarvittaessa muuttaa toimintatapoja.

Tiedon ja taidon vanhenemisen vuoksi uuden tiedon ja taidon jatkuva omaksuminen on myös opettajan tehtävä. Koulutus ei voi koskaan, varsinkaan tulevaisuudessa tuottaa lopullista osaamista. Ammatillaiseksi kasvaminen tapahtuu vähitellen koulutuksen ja työkokemuksen avulla

Työelämän osaamistarpeiden muuttuminen ja ammatillisten tutkintojen joustavuuden lisääntyminen edellyttää opettajilta myös entistä enemmän kykyä ohjata ja tukea opiskelijoiden yksilöllisiä valintoja. Vaikka opettajan on yhä edelleen oltava ainakin jossakin määrin mestari eli opettamansa alan ja asian osaaja, hänen on myös oltava entistä enemmän tuutori ja oppimisprojektien vetäjä. Opettaminen muuttuu tiedon jakamisesta yhä enemmän oppimisen ohjaamiseksi ja eri osapuolten yhteistyöksi opiskelijan parhaaksi. Opettamisen asemesta keskiössä on oppiminen ja yksilölliset tavat saavuttaa osaaminen.

Erilaiset projektit, työelämän kanssa tehtävä yhteistyö, kansainvälistyminen, opiskelijoiden ja opetusmenetelmien monimuotoistuminen ovat muuttaneet opettajan työnkuvaa. Opettajalta edellytetään opetustehtävän edellyttämän osaamisen lisäksi laaja-alaisempaa osaamista, oman alan tulevaisuuden ja kehittämistarpeiden ennakointia.

Alakohtaisen ammattitaidon hallinta on keskeistä ammatillisten opettajien työssä. Työelämän eri toimialojen tehtävät ja niihin liittyvät ammattitaitovaatimukset poikkeavat toisistaan. Toisaalta edellytetään yhä syvällisempää alaspesifiä käytännön ammattitaitoa, toisaalta laaja-alaista osaamista ja ammattiteoreettista osaamista sekä erilaisia avainkvalifikaatioita, kuten viestinnällisiä valmiuksia, sosiaalisia taitoja, oppimisvalmiuksia, kielitaitoa, kulttuurien tuntemusta sekä tietoteknisiä taitoja. Näiden kompetenssien keskinäiset suhteet painottuvat eri tavoin eri toimialoilla. Opetushenkilöstön osaamisen on vastattava näitä toimialakohtaisia osaamistarpeita.

3.5.2 Alakohtaisia muutoshaasteita

3.5.2.1 Tekniikan ja liikenteen ala

Tekniikan ja liikenteen koulutusala on laaja ja sen kattamissa tutkinnoissa edellytetään laajan perusosaamisen ohella usein pitkälle erikoistunutta käytännön ammattiosaamista ja käden taitoja. Voimassa olevien kelpoisuusvaatimusten puitteissa kelpoisuuden ammatillisten aineiden opettajan tehtäviin tuottaa korkeakoulututkinnon ohella opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinnot.

Tekniikan ja liikenteen alalla käyttöönotettavat uudet perustutkinnon perusteet antavat monipuolisia mahdollisuuksia alaspesifin ammattitaidon hankkimiseen ja syventämiseen sen ohella, että ne antavat laaja-alaisen osaamisperustan alansa työtehtäviin. Uudet perustutkintojen perusteet mahdollistavat myös työelämässä tapahtuvan oppimisen laajemman ja monipuolisemman hyödyntämisen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Tekniikan ja liikenteen alan työssäoppimisessa, kuten monilla muillakin aloilla, korostuu ennakkovaatimuksena alan riittävän perusosaamisen hallinta. Useissa yrityksissä ja työpaikoissa edellytetään toimimista erilaisten alakohtaisten laatuvaatimusten tai -kriteerien mukaisesti. Tämä asettaa vaatimuksia työssäoppijoille, jotta työssäoppiminen voidaan järjestää esim. tuotannon häiriintymättä ja työturvallisuus taata. Ennen ensimmäistä työssäoppimisjaksoa tulee opiskelijoiden saavuttaa perusammattitaito, joka yleisesti tarkoittaa alan kädentaitojen perusosaamista, laitteiden käyttöä ja työmenetelmien perusteiden hallintaa. Tämä edellyttää opettajilta kyseessä olevan alan/ammatin työntekijältä edellytettä-

vien taitojen hallintaa. Pohjatyö opiskelijan ammatillisten taitojen opiskelulle vaatii opettajalta vahvaa pedagogista osaamista, alan tuntemusta, sekä monialaista omaa verkostoa erilaisiin opiskelijoiden kautta esille tuleviin tilanteisiin.

Tekniikan ja liikenteen alalla on tullut esiin työryhmän työn kuluessa eniten tilanteita, jossa opettajien käytännön ammattitaitoon on liittynyt ongelmia. Tällaisia aloja ovat esimerkiksi lentokoneasennus, kuljettajakoulutus, autokorinkorjaus ja automaalaus. Lentokoneasennuksen ja kuljettajakoulutuksen osalta kelpoisuusehdot täyttävien opettajien saatavuudessa on lisäksi ollut ongelmia.

Tekniikan ja liikenteen alalla korkeakoulututkinnon (YO tai AMK) suorittaa runsaasti henkilöitä, joilla ei ole käytännön osaamista eikä työelämäkokemusta työntekijätasolta. Monissa tapauksissa käytännön työkokemuksen hankkiminen tutkinnon suorittamisen jälkeen on ongelmallista, koska alan työntekijältä edellytettävä perusosaaminen puuttuu. Samasta syystä opettajan osaamisen päivittäminen voi estyä. Soveltuva korkeakoulututkinto ja sen jälkeen hankittu työkokemus eivät näin ollen kaikissa tilanteissa takaa käytännön ammattitaitoa, jota perustutkinnoissa ja niiden koulutusohjelmissä edellytetään. Esimerkiksi autoalan perustutkinnoissa, jossa on kuusi koulutusohjelmaa, ongelmallisimpia ovat autokorinkorjaus ja automaalaus. Muun muassa edellä mainitut ovat vahvasti käden-taitoja edellyttäviä ammatteja, joiden opettamiseen soveltuva korkeakoulututkinto ei anna valmiuksia ilman vahvaa käytännön työkokemusta ja ammattitaitoa.

Kuljettajakoulutuksen ammatillisten aineiden opettajalta edellytetään insinöörin (AMK) tutkintoa (240 op) opettajan pedagogisia opintoja (60 op) sekä liikenneopettajan tutkintoa (100 op) yhteensä 300 opintopistettä sekä lisäksi vähintään kolmen vuoden työkokemusta alalla, josta tulee vähintään 2 vuotta olla C tai D-luokan ajoneuvon päätoimisena kuljettajana. Ellei soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneella ole aikaisempaa kuljettajakokemusta, niin kuljettajakokemusvaatimus muodostuu esteeksi opettajauraa harkitsevalle.

Lentokoneasentajakoulutukseen osittain soveltuvaa koulutusta annetaan Suomessa vain teknisessä korkeakoulussa (teoreettiset opinnot) ja Tampereen ammattikorkeakoulussa (suuntautumisopinnot) sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (logistiset opinnot). Ilma-voimien lentoteknisen koulutuksen ja soveltuvan teknisen perustutkinnon voidaan kuitenkin katsoa antavan hyvät valmiudet toimia lentokoneasentajakoulutuksen opettajana. Lentotekninen perus-, mestari- ja luutnanttikurssi antavat valmiudet toimia opettajina ja käytännön harjoituksen valvojana, ohjaajana ja käytännön kokeita vastaanottavana opettajana. Suorittaakseen em. kurssit/tutkinnot henkilölle on kertynyt runsaasti työkokemusta ja monipuolisesti erilaisia lentotekniseen alaan liittyviä tyyppi/järjestelmä- ja laitekoulutuksia. Soveltuva tutkinto voisi olla soveltuva erikoisammattitutkinto, liikenneopettajan tutkinto, tai lentokoneasennuksessa edellä mainitut koulutukset. Koulutuksen järjestäjä arvioisi tutkinnon/koulutuksen soveltuvuuden.

3.5.2.2 Luonnonvara- ja ympäristöala

Luonnonvara- ja ympäristöalan osalta opettajien osaamisen kannalta ongelmana on esiin noussut erityisesti metsäkoneenkuljettajakoulutus. Metsätalousinsinöörit ovat kelpoisia opettamaan metsäkoneenkuljettajakoulutuksessa vaadittavan tutkinnon osalta. Henkilöllä ei ole kuitenkaan tosiasiallisesti kaikilta osin riittävää ammattitaitoa käytännön työn opettamiseen, ellei hän ole harjaantunut metsäkoneen kuljettamiseen, vaikka hänellä olisi muutoin työkokemusta metsäalan opetukseen liittyen. Tästä syystä erityisesti metsäkoneen kuljetukseen ja metsäkoneasennukseen liittyviin opetustehtäviin tulisi voida olla kelpoinen henkilö, jolla on

muu korkein soveltuva tutkinto, esimerkiksi erikoisammattitutkinto sekä riittävän pitkä käytännön työkokemus opetustehtävää vastaavalta alalta. Työryhmässä on nostettu esiin myös maatalousalan perustutkinnon eläintenhoidon koulutukseen ja puutarhatalouden perustutkinnon kukka- ja puutarhakaupan koulutukseen liittyviä ongelmakohtia.

3.5.2.3 Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Alalle sijoittuu kolme ammatillista perustutkintoa, matkailualan perustutkinto, hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkinto sekä kotityö- ja puhdistuspalvelualan perustutkinto, tutkintojen osaamis- ja ammattitaitovaatimukset eroavat paljolti toisistaan. Matkailualalla sekä hotelli-, ravintola ja catering-alalla korostuu vahvojen kädentaitojen ohella palvelu- ja liiketoimintaosaaminen sekä kielitaito ja kulttuurien tuntemus, kotityö- ja puhdistuspalvelualalla, erityisesti toimitilahuoltajien kohdalla, enemmän tekninen ja käytännön osaaminen.

Kotityö- ja puhdistuspalvelualan opettajien kelpoisuusvaatimukset pohjakoulutuksen osalta olisi tarve tämän vuoksi määritellä väljemmin, kuten perustaltaan osin samantyyppisessä tekniikan ja liikenteen alalla järjestettävässä kiinteistönhoidon koulutuksessa. Muiden marata-alan tutkintojen osalta hotelli-, ravintola- ja cateringalan osalta olisi myös perusteita laentaa pohjakoulutusta koskevaa kelpoisuusvaatimusta.

3.5.2.4 Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Voimassa olevien kelpoisuusvaatimusten mukaan kaupan ja hallinnon alan (nyttemmin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala) sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa on muista aloista poiketen kelpoisuusvaatimuksena soveltuva ylempi korkeakoulututkinto.

Uudet 1.8.2009 voimaan tulleet liiketalouden perustutkinnon perusteet korostavat aikaisempaa enemmän työelämälähtöisyyttä, (kuten muutkin tutkintojen perusteet.) Liiketalouden perustutkinnon suorittaneilta edellytetään käytännön työtehtävien osaamista. Opettajalla tulee olla edellytykset opettaa uusien perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset. Opettajalla tulee lisäksi olla ammattialansa laajempaa tuntemista ja osaamista. Kelpoisuusvaatimukset voitaisiin määritellä tämän vuoksi yhdenmukaisesti muiden koulutusalojen kanssa, jolloin kelpoisuuden opetustehtäviin tuottaisi soveltuva korkeakoulututkinto.

3.5.2.5 Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Työryhmässä on käyty laajasti läpi sosiaali- ja terveysalan opettajien kelpoisuusvaatimuksiin liittyviä kysymyksiä. Työryhmän järjestämässä asiantuntijakuulemisissa sosiaali- ja terveysalan opettajien pohjakoulutusvaatimuksen säilyttäminen muista aloista poiketen ylempänä korkeakoulututkintona puollettiin, ja myös kelpoisuusvaatimusten muuttamiselle esitettiin monia perusteita. Työryhmän selvitysten ja saatujen kannanottojen perusteella sosiaali- ja terveysalalla on monia ammatteja, joissa käytännön osaaminen painottuu myös vahvasti ja siksi myös soveltuvan korkeakoulututkinnon tulisi tuottaa kelpoisuus opettajan tehtäviin.

Sosiaali- ja terveysalan tutkinnot ovat EU:ssa ja kansallisesti direktiiveillä ja lailla säädeltyjä. Sosiaali- ja terveysalalla opettavalta opettajalta voidaan edellyttää laajapohjaista ammatillista ja hoitotieteen ohella myös muuta monitieteistä osaamista ja tietoperustaa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon eri koulutusohjelmissa tuotettavan ammattitaidon opettamiseen tarvitaan opettajalta mm. varhaiskasvatuksen, ohjauksen,

kuntoutuksen, sairaanhoidon, huolenpidon, vammaistyön, vanhustyön, päihde- ja mielenterveystyön, ensihoidon ja asiakaspalvelun ja tietohallinnan osaamista. Toisaalta koulutusohjelmat ja niiden osaamisvaatimukset poikkeavat toisistaan, mikä korostaa opettajan riittävän vahvaa alakohtaista käytännön ammattitaitoa. Työryhmässä on tuotu myös esiin, että kauneudenhoitoalalla ja hiusalalla ongelmana se, että soveltuva korkeakoulututkinto ei takaa opetustyössä tarvittavaa käytännön osaamista.

Tällä hetkellä sosiaali- ja terveysalalla opettajat ovat joko ylemmän korkeakoulu- tai sairaanhoidonopettajan tutkinnon suorittaneita ja kaikilla opettajilla on vähintään kolmen vuoden työkokemus omaa tutkintoaan vastaavalla alalla.

3.5.2.6 Kulttuuriala

Kulttuurialan koulutuksessa kelpoisuuskysymykset ovat kytkeytyneet ensisijaisesti kuvataiteeseen, tanssiin ja sirkukseen liittyviä kelpoisuuskysymyksiä. Viestintä- ja kuvataidealan sekä teatteri- ja tanssialan koulutuksessa opettajaksi on kelpoinen myös henkilö, jolla on vähintään kolmen vuoden soveltuvat opinnot kotimaisessa tai ulkomaisessa alan oppilaitoksessa sekä alalla saavutettu taiteellinen tai muu ammatillinen ansioituneisuus.

Taideohjelmien koulutuksen suorittaneita valmistuu nykyään varsin runsaasti ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Nykyinen määrittely on aiheuttanut tulkintaongelmia muun muassa opettajakoulutukseen hakeutumisen yhteydessä. Viestintä- ja kuvataidealan opettajien kohdalla kelpoisuuden voisi tuottaa soveltuva korkeakoulututkinto.

Tanssin sekä sirkuksen koulutuksessa opiskelijamäärät ovat pieniä ja siksi koulutusjärjestelmä ei vielä kaikilta osin tuota riittävästi osaajia, erityisesti balettianssin opetukseen sekä sirkusalan koulutukseen. Balettianssin opetusta samoin kuin sirkusalan perustutkintoon johtavaa koulutusta järjestää vain yksi koulutuksen järjestäjä. Tanssialan sekä sirkusalan osalta kelpoisuusehdot tulisi siksi edelleen säilyttää nykyisentyypisinä, jolloin kelpoisuuden opetustehtäviin antaisi soveltuva tutkinto tai vähintään kolmen vuoden koulutus sekä taiteellinen ansioituneisuus.

4 Työryhmän ehdotukset kelpoisuusvaatimusten muuttamiseksi

Ammatillisten aineiden opettajien osaamisvaatimuksiin heijastuu monentyyppisiä muutוסvaatimuksia, jotka kytkeytyvät niin ammattialakohtaiseen osaamiseen kuin pedagogiseen osaamiseen ja työelämävalmiuksiin. Monilla työ- ja elinkeinoelämän eri toimialoilla osaamistarpeet ovat kasvaneet tai muuttuneet. Tämä vaikuttaa niin tutkinnon suorittaneilta edellytettävään osaamiseen kuin ammatillisten opettajien osaamisvaatimuksiin. Osaamisvaatimuksissa korostuu yhtäältä laaja-alainen toimialan ammattitaito sekä ammatiteoreettisen ja käytännöllisen osaamisen hallinta. Opettajilta edellytetään yhä vahvempaa ja syvällisempää alaspesifiä käytännön ammattitaitoa. Ammattisubstanssin vahvan hallinnan ohella edellytetään valmiuksia monien geneeristen taitojen opettamiseen sekä oppimisvalmiuksiltaan ja ominaisuuksiltaan erilaisten opiskelijoiden oppimisen tukemiseen liittyvää pedagogista osaamista. Näiden erityyppisten osaamisvaatimusten keskinäinen suhde vaihtelee alakohtaisesti.

Ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimukset ovat tärkeä, mutta ei ainoa lähtökohta osaamisen ja pätevyuden tarkastelulle. Ammatillisen koulutuksen opettajien pätevyyttä tulee tarkastella jatkumona, johon kuuluvat opettajan tehtävään kelpoisuuden antavat säädökset, opettajien ammattitaidon jatkuva ylläpitäminen ja kehittäminen sekä työelämäyhteyksien vahvistaminen. Työryhmä pitää tärkeänä, että koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus valita opettajan tehtävään soveltuvan koulutuksen ja työkokemuksen perusteella henkilö, jonka ammattitaito vastaa työelämän osaamisvaatimuksia ja tukee koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja opiskelijoiden ammattitaidon kehittymistä.

Kelpoisuusvaatimukset asettavat kriteerit ammatilliselle ja pedagogiselle osaamiselle ja sitä kautta opettajan tehtävään siirtymiselle. Niiden ohella työelämäyhteyksillä, työelämäjaksoilla ja opetushenkilöstön täydennyskoulutuksella on merkittävä rooli opetushenkilöstön ammattitaidon ylläpitämisessä ja jatkuvassa kehittämisessä työelämässä tapahtuvien muutosten mukaisesti. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä on keskittynyt tarkastelemaan opetushenkilöstön kelpoisuusvaatimuksia, mutta pitää tärkeänä, että niiden ohella huolehditaan opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen ja ammatillisen opettajankoulutuksen kehittämisestä sekä opetushenkilöstön työelämäyhteyksien vahvistamisesta ja opettajien työelämäjaksojen kehittämisestä.

Ammatillisessa koulutuksessa ja työelämässä tapahtuvien muutosten vaikutuksia ammatillisten opettajien osaamiseen voidaan tulkita monin tavoin. Tämä tekee haasteelliseksi määrittää yksiselitteisesti, millä tavoin ne tulisi ottaa huomioon opettajien kelpoisuusvaatimuksissa. Tämä kytkeytyy etenkin soveltuvan pohjakoulutuksen ja ope-

tustehtävää vastaavan alan työkokemuksen muodostamaan kokonaisuuteen. Esimerkiksi työpaikalla tapahtuvan opiskelun laajentuminen, työelämäyhteistyön lisääntyminen sekä ammatillisten tutkintojen modulaarisuuden lisääntyminen vaikuttavat opettajalta edellytettävään osaamiseen ja rooliin oppimisprosessin tukijana. Työpaikalla tapahtuvalla opiskelun rooli voi vaihdella alakohtaisesti ja opiskelijakohtaisestikin. Työssäoppimisella voi olla hyvin merkittävä rooli alaspesifin käytännön ammattitaidon saavuttamisessa. Tämä korostaa työpaikkaohjaajan roolia opiskeluprosessissa ja opettajan ja työpaikkaohjaajan yhteistyön merkitystä. Opettajan roolissa korostuu tällöin toimialan alaspesifien ammattitaitovaatimusten syvällistä hallintaa enemmän työpaikalla tapahtuvan oppimisen pedagogiseen tukeminen sekä työpaikkaohjaajan tukeminen. Toisaalta esim. työturvallisuusmääräyksistä tai laatuvaatimuksista johtuen tietyillä aloilla ja työpaikoissa työssäoppimisen rooli käytännön alaspesifien taitojen hankkimisessa voi olla myös rajallisempi, mikä korostaa muissa oppimisympäristöissä toteutuvan opiskelun roolia. Tällöin opetushenkilöstön alaspesifin ammattitaidon merkitys korostuu. Tavoitteellisen työpaikalla tapahtuvan opiskelun toteuttaminen edellyttää, että opiskelijoilla tulee olla sen edellyttämät riittävät ammatilliset perusvalmiudet. Tämä edellyttää ammatillisilta opettajilta riittävän vahvaa alakohtaista ammattitaitoa, jotta opiskelijat saavuttaisivat työssäoppimisen edellyttämät perusvalmiudet. Ala- tai ammattispesifin käytännön osaamisen sekä yleisemmän alakohtaisen ammattiosaamisen ja generisten taitojen muodostama kokonaisuus on myös vaativa. Ammatillisen koulutuksen laaja ja heterogeeninen toimintakenttä tekee haasteelliseksi määrittää kelpoisuusvaatimukset siten, että ne vastaisivat kaikkien alojen erityispiirteisiin ja loisivat samalla yhtenäisen perustan opetushenkilöstön ammattitaidolle ja sen laadulliselle arvioinnille osana kelpoisuuden määrittämistä.

Ammatillisen koulutuksen haasteet ja opiskelijoiden moninaisuus tuo opettajuudelle jatkuvasti uusia vaatimuksia ja opettajan oman osaamisen ylläpidon vaateen. Opettajan on kyettävä muuttamaan ja uudistamaan opetustaan jatkuvasti työelämän muuttumista ennakoiden. Opettajan omat osaamisen päivittämiseen ja osaamisensa kasvattamiseen liittyvät taidot korostuvat ammatillisen opettajan ydinosaamisvaatimuksissa.

Työryhmässä käytyjen keskustelujen ja asiantuntijakuulemisten perusteella voimassa oleva ammatillisten opettajien kelpoisuusvaatimuksia koskeva asetukset on edelleen pääsääntöisesti tarkoituksenmukainen ja toimiva. Asetukseen olisi kuitenkin syytä tehdä tiettyjä tarkistuksia pohjakoulutusta sekä työkokemusta koskeviin kohtiin. Pedagogisia opintoja koskevaan kohtaan ei katsottu tarvittavan muutoksia asetukseen, mutta koulutuksen kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota.

4.1 Pohjakoulutusta koskeviin kelpoisuusvaatimukseen kohdistuvat muutostarpeet

Työelämälähtöinen opetus edellyttää opettajalta vahvaa käytännön ammattitaitoa ja riittävän laaja-alaista toimialan/ammattialan tuntemusta. Kelpoisuuden saavuttamisen kannalta ensisijaista merkitystä ei tulisi tämän vuoksi olla pelkästään tutkinnon tasolla, vaan sen tuottamalla osaamisella sekä opetustehtävään liittyvällä käytännön työkokemuksella.

Työryhmä katsoo, että pohjakoulutusvaatimuksen osalta kelpoisuussäädöksiä tulisi selkeyttää siten, että pääsääntö olisi soveltuva korkeakoulututkinto. Soveltuvan korkeakoulututkinnon puuttuessa kelpoisuuden tuottaisi alan korkein tutkinto. Tällaista tarvetta on edelleen tietyillä erityisaloilla, kuten kondiittorialalla sekä ratsastuksen opettajien osalta.

Ammatillisten opintojen opetusta olisi siten pääsääntöisesti kelpoinen antamaan henkilö, joka on suorittanut soveltuvan korkeakoulututkinnon tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Pohjakoulutusvaatimusta koskevasta pääsäännöstä tulisi voida poiketa tekniikan ja liikenteen alan, sirkusalan ja tanssialan, metsäalan sekä kotityö- ja puhdistuspalvelualan sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkintoon johtavan opettajantehtävissä toimivien pohjakoulutusvaatimuksiin. Ammattitaitoisten ja kelpoisuusehdot täyttävien opettajien rekrytointiin liittyneet ongelmat ovat painottuneet pääasiallisesti näille aloille. Näiden osalta pohjakoulutusvaatimuksena olisi perusteltua käydä korkeakoulututkinnon ohella muu soveltuva alan korkein tutkinto sekä riittävä, vähintään viiden vuoden käytännön työkokemus opetustehtävää vastaavalta alalta.

Työryhmässä on nostettu esiin myös vaihtoehto laventaa pohjakoulutusvaatimusta kaikilla koulutusaloilla siten, että pääsäännön estämättä opettajan kelpoisuuden saavuttaisi myös muulla opetustehtävän kannalta soveltuvalla koulutuksella ja riittävän vahvalla opetustehtävään liittyvällä työkokemuksella. Ratkaisulla voitaisiin samalla selkeyttää ja yksinkertaistaa pohjakoulutukseen liittyvän kelpoisuusvaatimusten tulkintaa sekä luopua siirtymäsäännöksistä. Tämä edellyttäisi kuitenkin laadullisten kriteerien määrittämistä sille, että kelpoisuuden saavuttaminen perustuisi korkeaan ammattitaitoon. Kriteerien kehittäminen työryhmän toimikauden puitteissa ei ole ollut mahdollista. Pohjakoulutusta koskevien kelpoisuusehtojen yleinen väljentäminen sellaisenaan ei luo riittäviä kriteereitä korkeatasoisen ammattitaidon huomioon ottamiselle kelpoisuuksien määrittelyssä, vaan mahdollistaisi myös työelämän ammattitaitovaatimusten kannalta epätarkoituksenmukaisen rekrytoinnin opetustehtäviin. Pohjakoulutusvaatimuksen laventaminen tuo näin ollen mukanaan vaikutuksia, jotka tulisi arvioida laajemmin. Pohjakoulutusvaatimuksen väljentäminen kaikilla aloilla vaikuttaisi esimerkiksi opetushenkilöstön rekrytointiin, opettajien osaamisprofileihin sekä ammatillisen opettajakoulutuksen tarpeeseen. Näiden vaikutusten arviointi työryhmän toimikauden puitteissa ei ollut mahdollista.

Työryhmä katsoo, että tässä vaiheessa pohjakoulutusvaatimusta koskevia väljennyksiä ei ole mahdollista tehdä kaikkia aloja koskien, mutta ne on välttämätöntä tehdä niillä aloilla ja tutkinnoissa, joissa opettajien osaamisessa sekä myös ammattitaitoisten ja kelpoisuusvaatimukset täyttävien opettajien saatavuudessa on ollut suurimpia ongelmia. Nyt tehtäväksi esitettävät muutokset ovat merkittäviä, koska koskisivat yli 40 prosenttia kaikista ammatillisista opettajista. Kelpoisuusvaatimuksiin tehtävien muutosten vaikutuksia tulee siksi seurata ja arvioida esimerkiksi opettajatiedonkeruun puitteissa sekä ulkopuolisella arvioinnilla.

Työryhmässä on käyty laajasti keskustelua sosiaali- ja terveystieteiden opettajien kelpoisuuteen liittyen. Keskustelujen ja asiantuntijakuulemisten perusteella opettajien osaamiseen kohdistuu vaatimuksia, joiden vaikutusta kelpoisuusvaatimuksiin ja erityisesti pohjakoulutusvaatimukseen ei voida tulkita yksiselitteisesti. Sosiaali- ja terveystieteillä opettavalta opettajalta voidaan yhtäältä edellyttää laajapohjaisen ammatillisen ja hoitotieteellisen osaamisen ohella myös muuta monitieteistä osaamista ja tietoperustaa. Tämä puoltaisi pohjakoulutusvaatimuksen säilyttämistä nykyisellään ylempänä korkeakoulututkintona. Toisaalta sosiaali- ja terveystieteillä on monia ammatteja, joissa käytännön osaaminen painottuu myös vahvasti ja siksi myös soveltuvan korkeakoulututkinnon tulisi tuottaa kelpoisuus opettajan tehtäviin. Työryhmä katsoo, että sosiaali- ja terveystieteiden opettajien osaamiseen ja kelpoisuusvaatimuksiin heijastuvien erityyppisten vaatimusten yhteensovittaminen edellyttää, että selvitystyötä tulee vielä jatkaa.

Työryhmä ehdottaa, että

ammattillisten aineiden opettajien pohjakoulutusvaatimuksena olisi pääsääntöisesti soveltuva korkeakoulututkinto tai jos se puuttuu, korkein opetustehtävää vastaavan alan tutkinto.

Pääsäännöstä poiketen tekniikan ja liikenteen alan perustutkinnoissa, metsäalan perustutkinnoissa, tanssialan, sirkusalan, kotityö- ja puhdistuspalvelualan sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnoissa pohjakoulutusvaatimuksena tulee kyseeseen soveltuvan korkeakoulututkinnon ohella myös soveltuva erikoisammattitutkinto tai jos sitä ei ole, muu opetustehtävän kannalta vahvan alakohtaisen ammattiosaamisen tuottava tutkinto tai koulutus.

Sosiaali-, terveysalaan liittyvien kelpoisuusvaatimusten osalta valmistelutyötä jatketaan. Jatkovalmistelussa otetaan huomioon muistiosta annettavat lausunnot. Jatkovalmisteluun kutsutaan sosiaali- ja terveysalan keskeiset asiantuntijatahot.

Henkilö, joka uuden asetuksen voimaan tullessa on kelpoinen antamaan ammatillisten opintojen opetusta tai joka on saanut erivapauden tai kelpoisuustodistuksen säilyttää kelpoisuutensa antaa vastaavaa ammatillisten opintojen opetusta.

Ammattillisten aineiden opintojen opetusta koskevia siirtymäsäännöksiä ei ole tarpeen jatkaa.

Opetusministeriön tulee seurata kelpoisuusvaatimusten muutosten vaikutuksia mm. opettajien rekrytointiin, päätoimisten opettajien kelpoisuustilanteeseen sekä opettajien koulutusprofiileihin

Ammattillisen opettajankoulutuksen ja ammatillisen erityisopettajakoulutuksen tarjonta tulee mitoittaa siten, että se vastaa eri alojen opettajatarvetta ja mahdollistaa, että palvelussuhteeseen otettujen, muut kelpoisuusehdot täyttävien henkilöiden mahdollisimman viiveetön pääsy pedagogisiin opintoihin voidaan varmistaa. Tämä tarkoittaa aloituspaikkojen olennaista lisäämistä.

Opetusministeriö, koulutuksen järjestäjät, ammatilliset opettajakorkeakoulut ja työmarkkinajärjestöt käynnistävät yhteistyössä toimenpideohjelman ammatillisten opettajien kelpoisuustilanteen parantamiseksi, osaamisen vahvistamiseksi ja työn vetovoiman lisäämiseksi. Toimenpideohjelman tavoitteena on tukea koulutuksen järjestäjiä varautumaan opettajien eläköitymisestä seuraavaan rekrytointitarpeeseen sekä lisätä opettajien työelämän tunteesta ja mahdollisuuksia osaamistason nostamiseen.

4.2 Ammatillisten opintojen opettajalta vaadittava työkokemus

Ammattillisten opintojen opettajan osaamisen kannalta opetustehtävään liittyvällä käytännön työkokemuksella on olennainen merkitys. Käytännön työkokemus luo perustan sille, että opettajalla on riittävän vahva kokemus opetustehtävänsä liittyvän toimialan/ammattialan työtehtävistä sekä niihin liittyvistä ammattitaitovaatimuksista. Ammatillisten opintojen opettajalta edellytetään vähintään kolmen vuoden pituista työkokemusta tehtävää vastaavalla alalla. Työkokemus kytkeytyy usein tiiviisti pohjakoulutukseen. Työkokemusvaatimusta koskeva säännös on jossain määrin tulkinnanvarainen esimerkiksi sen suhteen, mitä tarkoitetaan tehtävää vastaavalla alalla. Säännöksessä ei täsmennyttä myöskään sitä, milloin työkokemus on voitu hankkia. Työryhmässä on

selvitetty, tulisiko työkokemukselta edellyttää, että se on hankittu pääosin kelpoisuusvaatimuksena olevan tutkinnon suorittamisen jälkeen tai voitaisiinko työkokemuksen ajantasaisuudesta säätää täsmällisemmin. Ajantasaisuudesta säätäminen katsottiin ongelmalliseksi. Sen sijaan katsottiin tarpeelliseksi korostaa säännöksissä sitä, että opettajalta edellytetään nimenomaan käytännön työkokemusta opetustehtävää vastaavalta alalta. Käytännön työkokemuksella ei tarkoiteta opettajakokemusta. Työryhmässä katsottiin perustelluksi edellyttää pidempää käytännön työkokemusta (vähintään viisi vuotta, poislukien tanssi- ja sirkusalan koulutus) silloin, kuin kelpoisuuden tuottaa muu kuin korkeakoulututkinto. Työryhmässä on korostettu, että ammatillisten opintojen opettajana edellytettävää työkokemusta voi hankkia myös toimimalla yrittäjänä. Yrittäjänä toimiminen on otettava huomioon vaadittavana työkokemuksena silloin yritystoiminta liittyvä olennaisesti opetustehtävään.

Työryhmä ehdottaa, että

ammatillisten opintojen opettajilta edellytetään vähintään kolmen vuoden pituista käytännön työkokemusta opetustehtävää vastaavalta alalta.

Opetustehtävään liittyvä yrittäjänä toimiminen otetaan huomioon työkokemusta määriteltäessä

Silloin kun kelpoisuuden tuottaa muu tutkinto/koulutus kuin korkeakoulututkinto, opettajalta edellytetään pääsääntöisesti vähintään viiden vuoden käytännön työkokemusta opetustehtävää vastaavalta alalta.

4.3 Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus

Opiskelijoiden erityisen tuen tarve sekä erityisopiskelijoiden määrä on viime vuosina lisääntynyt voimakkaasti. Ammatillisessa koulutuksessa on vuonna 2009 noin 19 000 erityisopiskelijaa, joista noin 4 000 opiskelijaa on ammatillisissa erityisoppilaitoksissa ja noin 15 000 yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Voimassa olevat opettajien kelpoisuusehdot eivät kaikilta osin tue erityisopetuksen tavoitteiden saavuttamista.

Ammatillisten aineiden opettajien kelpoisuusvaatimusten voidaan katsoa olevan kohdallaan. Ongelmat kohdentuvat ammattitaitoa täydentäviin opintoihin. Voimassa olevien säännösten mukaan yhteisten aineiden opettajilta edellytetään ylempää korkeakoulututkintoa, johon sisältyvät vähintään 120 opintopisteen tai vähintään 55 opintoviikon laajuiset tai niitä vastaavat opinnot yhdessä opetettavassa aineessa ja vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset tai niitä vastaavat opinnot muissa opetettavissa aineissa. Lisäksi edellytetään vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset opettajan pedagogiset opinnot.

Ammatittaitoa täydentävien opintojen, esimerkiksi matematiikka, toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet, kohdalla erityisesti vaikeimmin vammaisten osalta osaamisvaatimukset painottuvat peruslaskutoimituksiin ja peruskielitaitoon. Tällöin ei ole tarkoituksenmukaista edellyttää opettajalta vähintään 55 opintoviikon tai vähintään 120 opintopisteen laajuisia opintoja opetettavassa aineessa. Toisaalta erityisopetuksessa on myös sellaisia opiskelijoita, joiden opettajilta tulee edellyttää yleisten yhteisten aineiden opettajien kelpoisuusehtojen täyttymistä. Erityisesti ammatillisissa erityisoppilaitoksissa olevien opiskelijoiden voidaan katsoa hyötyvän sellaisesta kaikille yhteisten aineiden opetuksesta, joka toteutettaisiin ”luokanopettajaperiaatteella” eli sama opettaja opettaisi useampia aineita

Myös joissakin yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa on hyviä kokemuksia laaja-alaisten erityisopettajien käytöstä. Laaja-alaiset erityisopettajat ovat opettaneet näissä oppilaitoksissa pääasiassa ammattitaitoa täydentäviä aineita (matematiikkaa, äidinkieltä, kieliä) tai hyvin teoreettisia ammatillisia aineita (yritystoiminta). Laaja-alaiset erityisopettajat ovat myös konsultoineet muita opettajia erityisopetuksen kysymyksissä sekä kehittäneet koko oppilaitoksen tasolla erityisopetusta.

Työryhmä ehdottaa, että

erityisopetusta olisi kelpoinen antamaan yhteisten aineiden osalta 16 §:n 1 momentin estämättä myös henkilö, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja jolla olisi yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen (794/2004) 19 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetyt erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot tai aikaisempien säännösten tai määräysten mukaiset vastaavan laajuiset erityisopettajan opinnot.

Ammatillisen erityisopetuksen tarpeet tulee huomioida korkeakoulujen erityisopettajakoulutuksen mitoituksessa.

4.4 Ammatilliseen perustutkintoon valmistavat ja valmentavat koulutukset

Erilaiset ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavat ja valmentavat koulutukset poikkeavat toisistaan laajuudeltaan, sisällöltään, tavoitteiltaan ja kohderyhmiltään. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille tiedollisia ja taidollisia valmiuksia ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen edistämiseksi ja opiskeluvälineiden vahvistamiseksi. Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Vammaisten valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen tavoitteet poikkeavat edellä mainituista koulutuksista erityisesti vaikeimmin vammaisten koulutuksen osalta. Tämän koulutuksen tavoitteena on valmentaa ja kuntouttaa opiskelijaa työhön ja itsenäiseen elämään.

Selvyyden vuoksi ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavien ja valmentavien koulutusten opettajien kelpoisuusvaatimukset tulisi määritellä omassa säännöksessään.

Työryhmä ehdottaa, että

ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on ammatillisten tai yhteisten aineiden opettajan kelpoisuus.

Vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus

4.5 Ammatillisen koulutuksen rehtorin kelpoisuus

Rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia koskevat tulkinnat ovat lisääntyneet viime aikoina, liittyen erityisesti ammattiopistostrategiaan. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 40 §:n mukaan jokaisella oppilaitoksella, jossa järjestetään ammatillista koulutusta

tulee olla toiminnasta vastaava rehtori. Kelpoisuussäännöksiä on tulkittu siten, että vain ammattiopiston rehtorin tulee täyttää säädetyt kelpoisuusvaatimukset, ei oppilaitosten apulaisrehtoreiden/koulutusjohtajien, koska näiden nimikkeiden osalta kelpoisuusvaatimuksia ei ole säädely. Ammattiopistostrategia edellyttää rehtoreilta laaja-alaista, hallintoon, talouteen sekä henkilöstön johtamiseen liittyvää osaamista sekä perehtyneisyyttä työ- ja elinkeinoelämään. Kelpoisuusvaatimuksena tulisi tämän vuoksi edellyttää ylempää korkeakoulututkintoa. Rehtoreilta tulisi edellyttää riittävän opettajakokemuksen lisäksi jatkossa myös käytännössä osoitettua johtamistaitoa. Koska rehtorin tehtävien arviointi edellyttää koulutusta koskevien lakien läpikäymistä, työryhmä esittää rehtorien kelpoisuusvaatimukseen vain välttämättömiä muutoksia.

Työryhmä ehdottaa, että

ammattillisesta koulutuksesta annetussa laissa ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetusta koulutuksesta vastaavaksi rehtorilta edellytetään ylempää korkeakoulututkintoa, opettajan kelpoisuutta, riittävää työkokemusta opetusalan tehtävissä sekä riittävää opetushallinnon tuntemusta. Rehtorin tehtävään voitaisiin myös ottaa henkilö ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaisi opettajan pedagogiset opinnot.

Ammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetusta koulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi olisi edelleen kelpoinen myös soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö.

Henkilö, joka uuden asetuksen voimaan tullessa on kelpoinen toimimaan ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna rehtorina säilyttää kelpoisuutensa.

4.6 Väliaikaisesti opetusta antavan henkilön kelpoisuus

Työryhmässä on katsottu tarpeelliseksi väljentää väliaikaisesti opetusta antavan henkilön rekrytointimahdollisuuksia. Näin voitaisiin tukea vahvan käytännön ammattitaidon omaavien henkilöiden rekrytoimista opetustehtäviin sekä työelämän asiantuntijoiden ja opetushenkilöstön vaihtoa. Rekrytointiajan ollessa riittävän pitkä henkilöllä olisi riittävät edellytykset arvioida motivaatiotaan ja kiinnostustaan opettajan tehtäviin ja täydentää osaamistaan kelpoisuusvaatimuksia vastaaviksi. Osaavan työvoiman niukkuuden lisääntyminen tulevaisuudessa edellyttää joustavia menettelyitä, jossa käytännön asiantuntijoita voidaan hyödyntää opetustehtävissä esim. määräaikaisesti.

Työryhmä ehdottaa, että

ammattillisten opintojen opettajaksi voitaisiin ottaa väliaikaisesti enintään kolmen vuoden ajaksi henkilö, jolla on opetustehtävän edellyttämä riittävä koulutus ja ammattitaito.

4.7 Terveystiedon opettajien kelpoisuusvaatimukset

Terveystieto lisättiin yhteisten aineiden opintoihin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 §:n 2 momenttiin sisältyvään yhteisten aineiden luetteloon 1.8.2001 voimaan tulleella lailla. Ammatillisessa koulutuksessa annettavaan terveystiedon opetukseen liitty

siirtymäkausi, jonka aikana myös eräät muut opettajat ovat edelleen kelpoisia antamaan terveystiedon opetusta. Asetuksen siirtymäsäännöksen mukaan ammatillisessa koulutuksessa terveystiedon opetusta on kelpoinen antamaan vuoden 2011 heinäkuun saakka myös henkilö, joka oli elokuun alussa 2001 voimaan tulleilla säännöksillä kumottujen säännösten mukaan kelpoinen antamaan liikunnan ja terveystiedon opetusta. Aikaisempien säännösten mukaan liikunnan ja terveystiedon opetusta antoivat liikunnanopettajat, joilla oli liikuntatieteiden maisterin tai aikaisempi vastaava tutkinto. Voimaantulosäännöksen mukaan lisäksi sellainen henkilö, joka on ennen elokuun alkua 2001 valittu opiskelemaan liikunnanopettajan kelpoisuuden tuottavia opintoja, on koulutuksen suorittettuaan kelpoinen antamaan edellä mainitun siirtymäkauden ajan terveystiedon opetusta, jos hän täyttää muut yhteisten aineiden opettajilta vaadittavat kelpoisuusvaatimukset. Siirtymäkauden jälkeen terveystietoa antavalta opettajalta vaaditaan yleisten säännösten mukainen yhteisten aineiden opettajan kelpoisuus.

Työryhmä ehdottaa, että

terveystiedon opettajia koskevaa siirtymäsäännöstä ei ole tarpeen jatkaa.

Ammatillisessa koulutuksessa terveystiedon opetusta on 14 §:n estämättä kelpoinen antamaan myös henkilö, joka oli 1.8.2001 kelpoinen antamaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 12 § 2 momentissa tarkoitettua liikunnan ja terveystiedon opetusta ja jonka palvelussuhde tässä opetustehtävässä on alkanut heinäkuun 2011 loppuun mennessä.

5 Säädosmuutosehdotukset

Valtioneuvoston asetus

opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen muuttamisesta

Annettu Helsingissä päivänä kuuta 2010

Opetusministerin esittelystä
kumotaan 14 päivänä joulukuuta 1998 opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen (986/1998) 2 §:n 3 ja 5 momentti,
muutetaan asetuksen 13 § ja 16 § sekä
lisätään asetukseen uusi 2 a §, uusi 13 a §, sekä 23 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

2 a §

Ammatillisen koulutuksen rehtorin kelpoisuus

Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja ammatillisesta aikuis-koulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettu koulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi on kelpoinen henkilö, jolla on:

- 1) ylempi korkeakoulututkinto;
- 2) tässä asetuksessa säädetty asianomaisen koulutusmuodon opettajan kelpoisuus;
- 3) riittävä työkokemus opetusalan tehtävissä; sekä
- 4) riittävä opetushallinnon tuntemus.

Jos samassa oppilaitoksessa järjestetään eri koulutusmuotojen piiriin kuuluvaa koulutusta tai jos rehtori vastaa kahden tai useamman sellaisen oppilaitoksen toiminnasta, joissa järjestetään eri koulutusmuotojen piiriin kuuluvaa koulutusta, rehtorilla tulee olla 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu opettajan kelpoisuus johonkin niistä.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu koulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi on 1 momentin 1 kohdan estämättä kelpoinen myös henkilö, jolla on soveltuva korkeakoulututkinto.

Tässä pykälässä tarkoitettuun rehtorin tehtävään voidaan 1 momentin 2 kohdan estämättä valita myös henkilö, joka on otettu reh-

toriksi ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaa mainitussa kohdassa tarkoitettut opettajan pedagogiset opinnot.

13 §

Ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuus

Ammatilliseen koulutukseen sisältyvien ammatillisten opintojen opetusta on kelpoinen antamaan henkilö:

1) joka on suorittanut soveltuvan korkeakoulututkinnon, tai jollei soveltuvaa korkeakoulututkintoa ole, koulutuksen järjestäjän päättämää opetustehtävää vastaavan alan korkeimman tutkinnon.

2) joka on suorittanut vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset opettajan pedagogiset opinnot;

3) jolla on vähintään kolmen vuoden pituinen käytännön työkokemus opetustehtävää vastaavalla alalla;

4) jolla on pätevyys- tai lupakirja taikka oikeus harjoittaa terveydenhuollon ammattia laillistettuna ammattihenkilönä, jos alan tehtävissä toimiminen edellyttää pätevyys- tai lupakirjaa taikka laillistamista.

Sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa kelpoisuusvaatimuksena on 1 momentin 1 kohdasta poiketen soveltuva ylempi korkeakoulututkinto.

Tekniikan ja liikenteen alan perustutkintoihin, hotelli-, ravintola- ja catering-alan perustutkintoon, kotityö- ja puhdistuspalvelujen perustutkintoon sekä metsäalan perustutkintoon johtavaa opetusta on 1 momentin 1 kohdan estämättä kelpoinen antamaan myös henkilö, jolla on koulutuksen järjestäjän päättämään opetustehtävään soveltuva erikoisammattitutkinto tai jollei soveltuva erikoisammattitutkintoa ole muu soveltuva tutkinto tai koulutus sekä lisäksi vähintään viiden vuoden pituinen käytännön työkokemus opetustehtävää vastaavalla alalla.

Tanssialalla sekä sirkusalalla on 1 momentin 1 kohdan estämättä kelpoinen myös henkilö, jolla on vähintään kolmen vuoden laajuiset soveltuvat opinnot kotimaisessa tai ulkomaisessa alan oppi-laitoksessa sekä lisäksi alalla saavutettu taiteellinen ansioituneisuus.

Tässä pykälässä tarkoitettujen opintojen opetusta on 1 momentin 2 kohdan estämättä oikeutettu antamaan henkilö, joka on otettu opettajaksi ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaa mainitussa kohdassa tarkoitettujen opettajan pedagogiset opinnot.

Erityisestä syystä ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmentavaa koulutusta sekä muuta ammatillista lisäkoulutusta on kelpoinen antamaan myös henkilö joka on suorittanut alan erikoisammattitutkinnon tai, jolla muutoin on koulutuksen tai työkokemuksen avulla hankittu korkea ammattitaito.

13 a §

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa ja valmentavaa koulutusta antavien opettajien kelpoisuus

Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten aineiden opettajan kelpoisuus.

Vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tämän asetuksen 16 §:ssä

säädetty erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus.

16 §

Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus

Erityisopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten aineiden opettajan kelpoisuus ja vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset ammatillisen koulutuksen erityisopettajan opinnot, yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen (794/2004) 19 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetty erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot.

Sen estämättä, mitä edellä 1 momentissa säädetään erityisopetuksena annettavaa yhteisten aineiden opetusta on kelpoinen antamaan henkilö, joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja jolla on 1 momentissa säädetty erityisopettajan opinnot.

Jos erityisopetuksen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää, erityisopetusta voi sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, antaa myös muu tässä luvussa tarkoitettu opettaja osana muuta opetustaan.

23 §

Väliaikaisesti opetusta antavan henkilön kelpoisuus

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään voidaan 13 §:ssä tarkoitettua ammatillisten opintojen opetusta määrätä väliaikaisesti enintään kolmen vuoden ajaksi antamaan henkilö, jolla on opetustehtävän edellyttämä riittävä koulutus ja ammattitaito.

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Henkilö, joka tämän asetuksen voimaan tullessa on kelpoinen antamaan ammatillisten opintojen opetusta tai ammatillista erityisopetusta tai joka on saanut erivapauden tai kelpoisuustodistuksen on kelpoinen antamaan vastaavaa ammatillisten opintojen opetusta. tai ammatillista erityisopetusta.

Henkilö, joka tämän asetuksen voimaan tullessa on kelpoinen toimimaan ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna rehtorina, on kelpoinen toimimaan tässä asetuksessa tarkoitettuna asianomaisen koulutusmuodon rehtorina.

Ammatillisessa koulutuksessa terveystiedon opetusta on 14 §:n estämättä kelpoinen

antamaan myös henkilö, joka oli 1 päivänä elokuuta 2001 kelpoinen antamaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 12 § 2 momentissa tarkoitettua liikunnan ja terveystiedon opetusta ja jonka palvelussuhde tässä opetustehtävässä on alkanut heinäkuun 2011 loppuun mennessä.

Helsingissä päivänä kuuta 20

Opetusministeri

Esittelijä

Eriävä mielipide työryhmän esityksiin 25.1.2010

Opetusministeriölle

Asia: Ammatillisten aineiden opettajien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneen työryhmän loppuraporttiin Opetusalan Ammattijärjestön OAJ ry eriävä mielipide

Ammatillinen opettaja vastaa kokonaisvaltaisesti niistä tavoitteista, joita laki ammatillisesta koulutuksesta edellyttää. Ammatillisen opettajan on hallittava alan teoreettinen perusta ja taidollinen osaaminen. Opetussuunitelman toteuttamiseen on kehitettävä uusia opetusmenetelmiä ja samalla osallistuttava sen päivittämiseen. Lisäksi laki edellyttää opiskelijan kasvun ja kehityksen tukemista ja elinikäisen oppimisen taitojen saavuttamista, nämä ovat lain kautta tulevia vaatimuksia ammatilliselle koulutukselle ja opettajuudelle.

Ammatillinen opettajuus on erittäin vaativaa. Heterogeeniset opiskelijat, huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, oppilaitoksen sisällä olevat tiimit ja työelämän verkostot edellyttävät monitahoista verkosto-osaamista ja erilaisten vuorovaikutustilanteiden hallintaa. Alan koulutukseen ja työelämän kehittämiseen liittyvät vaatimukset sekä työelämän kanssa tehtävä yhteistyö ovat oma laaja kokonaisuutensa, joka on osa ammatillista opettajuutta. Lisääntyvä kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus eri muodoissaan tuovat tehtävään jatkuvasti uusia haasteita. Ammatilliseen opettajuuteen liittyvät osaamistarpeet tulevat entisestään kasvamaan ja kasvattamaan opettajalta edellyttää osaamista.

Työryhmän muistiossa näitä opettajuuteen liittyviä muutoksia ja vaatimuksia on tuotu hyvin esille. Myönteistä on myös, että työryhmä on yksimielinen ammatillisen opettajan vahvasta pedagogisen osaamisen vaateesta ja työelämässä hankitun taidon välttämättömyydestä.

OAJ pitää kuitenkin muistiossa olevia toimenpide-ehdotuksia ristiriitaisina, niiden vaatimusten kanssa, joita samassa raportissa opettajuutta kohtaan esitetään. Ammatillinen opettajuus vaatii opettajana toimivalta vahvaa omaa koulutus- ja opiskelupohjaa, tiedon ja oman osaamisen kasvattamisen hankintataitoja ja jatkuvaa opettettavan alan kehityksen seurantaa. Nämä taidot kehittyvät oman opiskelun, työelämässä hankitun osaamisen, opettajan pedagogisten opintojen ja jatkuvan verkostotyöskentelyn avulla.

Ammatillinen koulutus on maassamme kansainvälisestäkin tarkastellen korkeatasoista, erittäin suosittua ja laadukasta. Keskeinen perusta laadulle on osaava opetus henkilöstö. Nykyinen opetushenkilöstö on tehnyt pitkäjänteistä työtä kouluttautumalla, osallistumalla erilaisiin kehittämistoimenpiteisiin ja panostamalla oman osaamisensa kasvattamiseen jatkuvasti lisääntyneiden haasteiden edessä.

OAJ on vahvasti erimieltä työryhmän esityksistä, joissa ehdotetaan ammatillisen opettajan kelpoisuusvaatimusten alentamista. OAJ on huolestunut niiden vaikutuksista koko ammatillisen koulutuksen laadun, tuloksellisuuden, vetovoimaisuuden ja koulutuksen kehittämisen kannalta.

OAJ korostaa, että ne ongelmat, joita nykyiset kelpoisuusehdot ovat opettajien saatavuuteen tuoneet, olisi voitu ratkaista näiden erityisalojen ja koulutusohjelmien osalta erikseen eikä koko koulutusalojen kelpoisuuksia alentamalla. Nämä ns. ongelma-alat ovat vain pieni osa ammatillisen koulutuksen kokonaisuutta. Lisäksi, niin kuin raportista käy ilmi, vakinaisten opettajien osalta kelpoisuudet ovat kaikilla aloilla kohtuullisen hyvällä tasolla.

OAJ näkee, että muistion esityksillä on heikentäviä vaikutuksia ammatillisen koulutuksen opettajuuteen, työn kiinnostavuuteen ja koko ammatillisen koulutuskokonaisuuden kehittämiseen. Kelpoisuuksia alentamalla ei kannusteta kouluttautumaan eikä kouluttaneita ammatillisiksi opettajiksi.

OAJ on työryhmän työskentelyn aikana esittänyt, että on selvittävä erilaiset väylät ja haettava kannustimia saavuttaa ammatillisen opettajan kelpoisuus. Lisäksi kaikille ammatillisen koulutuksen opettajan työtä tekeville on mahdollistettava osaamisen täydentäminen sekä taitojen että teoreettisen osaamisen osalta. Työelämän tarpeet edellyttävät jatkuvaa oman osaamisen päivittämistä, täydentämistä ja kehityksen kärjessä oloa.

OAJ pitää huolestuttavana myös sitä, että työryhmässä tehtyjen kelpoisuuksia alentavien esitysten seuraamusten vaikutukset ovat jääneet kokonaan arvioimatta. Työryhmä ei ole OAJ:n useista vaatimuksista huolimatta, aikataulun tiukkuuteen vedoten, pohtinut esimerkiksi, millaisia vaikutuksia niillä toteutuessaan olisi koko ammatillisen koulutuksen kehittämiseen, työn arvostukseen ja koulutuksen kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttämiseen.

OAJ katsoo työryhmän esitysten lisäävän oppilaitoksissa toimivien vaikin naisten opettajien tehtäviä ja paineita, mikäli kelpoisuuksia muutettaisiin esitetyllä tavalla. Olemassa oleva opetushenkilöstö joutuisi toimimaan entistä enemmän opettajankouluttajina ja opettajan työhön perehdyttäjinä, kun työyhteisöissä voisi toimia, jopa kolme vuotta väliaikaisena opettajana ilman vaadittavaa kelpoisuutta.

OAJ katsoo, että oppimisyhteisön jäsenten on oltava tasavertaisia koulutuksen tuottajina ja toteuttajina.

Ammatillisen koulutuksen opettajatarve ja kelpoisuuksien selvitykset

Ammatillisen koulutuksen opettajatarpeiden arvioiminen ja kelpoisuusehdot täyttävien opettajien saatavuuden selvitys on vaativaa ja on jäänyt jossain määrin vajaaksi kansallisissa selvitysraporteissakin. Opettajien saatavuuteen vaikuttavat monet yhteiskunnassa tapahtuvat kehityssuunnat ja koulutuspoliittiset ratkaisut.

Ammatillista opettajakoulutusta antaneiden ammattikorkeakoulujen selvitysten mukaan mm. vain runsaat 63 % vuosina 2002–2004 opettajankoulutuksesta valmistuneista toimi selvästi opetustehtävissä ja näistä peräti 26 % toimi muissa koulutusorganisaatioissa kuin ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakouluissa tai ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa.

OAJ korostaa etteivät kelpoisuusehdot ole opettajien saatavuuden kannalta ongelma, vaan työn kiinnostavuus ja työn houkuttelevuus on vaihdellut elinkeinoelämän tarjoamien mahdollisuuksien ja palkkauksen kilpailukyvyyn mukaan. Kelpoisuusehtojen alentaminen ei ole keino lisätä opettajan työn vetovoimaisuutta ja houkuttelevuutta.

OAJ esittää ammatillisen opettajan kelpoisuusasetukseen on seuraava:

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista

2 a § Ammatillisen koulutuksen rehtorin kelpoisuus

Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettua koulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi on kelpoinen henkilö, jolla on:

- 1 ylempi korkeakoulututkinto;
- 2 tässä asetuksessa säädetty asianomaisen koulutusmuodon opettajan kelpoisuus;
- 3 riittävä työkokemus opettajan (opetusalan) tehtävissä; sekä
- 4 TÄHÄN NYKYMUODOSSA OLEVA VAATIMUS OPETUSHALLINNON TUNTEMUKSESTA.

Jos samassa oppilaitoksessa järjestetään eri koulutusmuotojen piiriin kuuluvaa koulutusta tai jos rehtori vastaa kahden tai useamman sellaisen oppilaitoksen toiminnasta, joissa järjestetään eri koulutusmuotojen piiriin kuuluvaa koulutusta, rehtorilla tulee olla 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu opettajan kelpoisuus johonkin niistä.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutuksesta vastaavaksi rehtoriksi on 1 momentin 1 kohdan estämättä kelpoinen myös henkilö, jolla on soveltuva korkeakoulututkinto.

Tässä pykälässä tarkoitettuun rehtorin tehtävään voidaan 1 momentin 2 kohdan estämättä valita myös henkilö, joka on otettu rehtoriksi ehdolla, että hän kolmen vuoden kuluessa palvelussuhteen alkamisesta suorittaa mainitussa kohdassa tarkoitettut opettajan pedagogiset opinnot.

13§ Ammatillisten opintojen opettajan kelpoisuus. Ammatilliseen koulutukseen sisältyvien ammatillisten opintojen opetusta on kelpoinen antamaan henkilö:

- 1 joka on suorittanut soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon joko yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, tai jollei tutkintoon tai koulutusohjelmaan ole soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, koulutuksen järjestäjän päättämää opetustehtävää vastaavan alan korkeimman tutkinnon
- 2 joka on suorittanut vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset opettajan pedagogiset opinnot;
- 3 jolla on vähintään kolmen vuoden pituinen käytännön työkokemus opetustehtävää vastaavalla alalla;
- 4 jolla on pätevyys- tai lupakirja taikka oikeus harjoittaa terveydenhuollon ammattia laillistettuna ammattihenkilönä, jos alan tehtävissä toimiminen edellyttää pätevyys- tai lupakirjaa taikka laillistamista.
- 5 Ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa opettajalta vaaditaan opettavan alan korkein tutkinto. Henkilö, jolla on ammatti-/erikoisammattitutkinto (mestari) opetusta vastaavalta alalta ja työssä osoitettu osaaminen olisi kelpoinen pedagogiset opinnot suorittettuaan toimimaan opettajana ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa.

13a§ Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavia ja valmistavia koulutusta antavien opettajien kelpoisuus. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta sekä maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten aineiden opettajan kelpoisuus.

Vammaisten valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tämän asetuksen 16 §:ssä säädetty erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus.

16 § Erityisopetusta antavan opettajan kelpoisuus Erityisopetusta on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on tässä asetuksessa säädetty ammatillisten tai yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus ja vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset ammatillisen koulutuksen erityisopettajan opinnot tai 8 a §:n 1 momentissa tarkoitettut erityisopettajan opinnot taikka jolla on kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen 14 §:n 1 momentissa tarkoitettu erityisopettajien koulutus.

Erityisopetusta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa on kelpoinen antamaan lisäksi yhteisten aineiden osalta 16 §:n 1 momentin estämättä henkilö, joka on suorittanut erityisluokanopettajan opinnot.

Helsingissä 26.1.2010

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Inkeri Toikka
Erityisasiantuntija

Eriävä mielipide / Ammatillisten aineiden opettajien sekä rehtoreiden kelpoisuusvaatimuksia selvittäneet työryhmän loppuraporttiin 22.1.2010.

Jari Laukia

Johtaja

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu

Ammatillinen Opettajakorkeakoulu

Työryhmän raportissa on nostettu esiin useita tärkeitä ammattioppilaitoksissa työskentelevien opettajien työhön viimevuosien aikana liittyneitä muutoksia. Tällaisia muutoksia ovat olleet mm. työpaikalla tapahtuvan oppimisen lisääntyminen, tutkintojen osaamisperustaisuuden lisääntyminen, ohjauksellisuuden ja opiskelijakeskeisyyden lisääntyminen. Raportissa tuodaan esiin myös näkökulmia tulevaisuuteen ja opettajan osaamistarpeiden laaja-alaiseen muuttumiseen.

Kuitenkaan näiden muutosten valossa en voi olla samaa mieltä kaikkien raportissa esitettyjen johtopäätösten kanssa. Ammatillisen koulutuksen opettajien kelpoisuusehdot tällä hetkellä vaihtelevat aloittain ja oppilaitosmuodoittain. Kelpoisuusehtojen on syytä vastata opettajan työn osaamistarpeiden kehittymiseen, lisätä ammatillisen opettajan työn arvostusta ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuuden lisääntyessä, sekä selkiyttää kelpoisuusehtoja. Työryhmän esityksen pohjalta nämä tavoitteet eivät toteudu.

- 6 Työryhmä esittää 13 §:n kolmanteen momenttiin, että tekniikan ja liikenteen alan perustutkinnossa, metsäalan perustutkinnossa, tanssialan, sirkusalan, kotityö- ja puhdistuspalvelualan sekä hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnossa pohjakoulutuksena voisi olla mm. muu opetustehtävän kannalta vahva alakohtainen ammattiosaamisen tuottava tutkinto tai koulutus. Muutos olisi verraten laaja koskien raportin mukaan 40 kaikista ammatillisista opettajista.

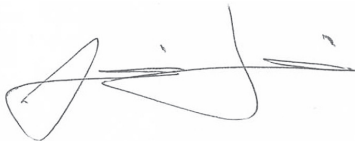
Määritelmä on omiaan entisestään lisäämään epäselkeyttä opettajien kelpoisuusehdoissa eikä välttämättä paranna ammatillisen oppilaitoksen opettajan osaamista. Kyseinen kohta voitaisiin muotoilla siten että erityisestä syystä, jos soveltuvaa korkeakoulututkintoa ei ole, voidaan opettajan tehtävään valita henkilö joka on suorittanut erityisammattitutkinnon ja jolla on viiden vuoden työkokemus alalta.

- 7 Työryhmä haluaa säilyttää tutkinnon tason alentamisesta huolimatta 13 § viimeisen momentin, ns. erityisestä syystä momentin. Tarkoituksenmukaista on että ammatillisen perustutkinnon ja ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajilla on mahdollisimman samankaltaiset kelpoisuusehdot. Jos ammatillisen oppilaitoksen opettajien kelpoisuuksia lievennetään 13 § kolmannessa kohdassa, on erityisestä syystä momentti tarpeeton. Jos joka tapauksessa erityisestä syystä momentti säilyy, tulee momenttiin lisätä että myös tässä tapauksessa opettajana toimivalla henkilöllä tulee olla pedagoginen 60 opintopisteen opettajankoulutus.

- 8 Työryhmä esittää 16 § muutosta siten, että ammatillisen koulutuksen erityisopetusta on kelpoinen antamaan yhteisten aineiden osalta henkilö joka on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja jolla on säädetyt erityisopettajan opinnot. Tässä yhteydessä on varmistettava että henkilö jolla on soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja joka on suorittanut ammatillisen opettajakorkeakoulun erityisopettajan koulutuksen, saa kelpoisuuden peruskoulun erityisopettajan tehtäviin.
- 9 Työryhmä ehdottaa 23 §:ssä, että väliaikaisesti enintään kolmeksi vuodeksi voitaisiin ammatillisen opintojen opetusta antamaan ottaa henkilö jolla on opetustehtävän edellyttämä riittävä koulutus ja ammattitaito. Nykyisin vastaavassa tapauksessa henkilö voidaan ottaa yhdeksi vuodeksi. Pahimmassa tapauksessa ryhmän esityksen mukaan siis kolmen vuoden tutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijaa voisi opettaa työkokemukseltaan, tutkintotasoltaan sekä pedagogisen kelpoisuuden osalta epäkelpo opettaja. Tämä ehdotus ei paranna opetuksen laatua eikä ammatillisen koulutuksen tehtävissä toimivan opettajan työn arvostusta. Esitys on myös ristiriidassa sen muistiossa esitetyn arvokkaan tavoitteen kanssa, että ammatillisen koulutuksen tehtävissä toimivien kelpoisuusehdot täyttävien opettajien määrä nousisi.

Tässä pykälässä olisi pysyttävä nykyisessä käytännössä, joka sallii kelpoisuusehtoja vailla olevan henkilön rekrytoimisen yhdeksi vuodeksi.

Keravalla 25.1.2010

Jari Laukia

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-) &" !* (PDF)

ISSN 1797-951X (PDF)